

1980–1990 YILLARI ARASINDA BULGARİSTAN’DA İLKÖĞRETİM VE ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA OKUTULAN TARİH DERS KİTAPLARINDA TÜRK VE OSMANLI ALGISI¹

Yrd. Doç. Dr. İsa TAK

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi, isa.tak@gop.edu.tr

Nurses YILDIZ

Tokat BİLSEM, nursesyildiz39otmail.com

ÖZET

Özellikle Avrupalı devletler tarafından geçmişten günümüze dek her fırsatta yapılmakta olan Türkleri karalama girişim ve faaliyetleri ile bu devletlerdeki Türk algısı ve Türk düşmanlığı bu çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Osmanlı Devleti’nden ayrılarak kendi devletlerini kuran Avrupalı devletlerden birisi olan Bulgaristan’da Türkleri karalama teşebbüsünde kendisine yer etmiş devletlerden biridir. Bu çalışmada 1980-1990 yılları arasında Bulgaristan’da okutulmuş olan ilk ve orta öğretim ders kitaplarından 1985 yılında basılan S. Georgieva, M. Radeva ve S. Doinov’un yazdıkları 5. sınıf tarih ders kitabı ile 1981 yılında basılan T. V. Güzelev, G. İ. Georgiev ve K. D. Kosev tarafından yazılan 9. sınıf tarih ders kitaplarında Türklerle ilgili yer alan ifade ve değerlendirmeler belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma içerisinde Bulgaristan tarih ders kitaplarında yer alan Türkler ile ilgili bazı ifadeler ve değerlendirmeler birebir sunulmuştur. Ayrıca Bulgaristan’da öğrenim görmüş olan Türk kökenli 10 kişiyle yapılan konu ile alakalı görüşmelere de çalışma içerisinde yer verilmiştir. Adı geçen kitaplardaki ifade ve değerlendirmelerden ve yapılan görüşmelerden, sistemli bir Türk düşmanlığı yapıldığı ve tarihi gerçeklerle uyuşmayan tarafli, maksatli ve kasıtlı bir ön yargı ve düşünce oluşturulmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk ve Osmanlı Algısı, Türk Düşmanlığı, Bulgaristan Tarih Ders Kitapları

PERCEPTION OF TURKANDOTTOMANPRİMARYANDSECONDARY SCHOOLS HİSTORYCOURSEBOOKSUSED İN BULGARİABETWEEN 1980-1990

ABSTRACT

Defamation attempts and activities against turks made by the european governments throughout the history, and turk perceptions and hostility against turks are the starting point of this study. As european government bulgaria separated from ottoman empire and has an important place between the european governments about defamation attempts against turks. This study is tried to determine the expressions and assessments related to the turks in the course books used between 1980 and 1990 in bulgaria. These books are 5. Grades history book, wirten by s. Georgieva, m. Radeva and s. Doinov, published in 1985 and 9. Grade history book, written by t. V. Güzelev, g. I. Georgiev ve k. D. Kosev, published in 1981. In this study expressions and assessments about turks in bulgaria history lesson coursebooks are presented directly. In addition to this, the study includes the interview with the 10 people of turkish orgin who have educated in bulgaria. It is understood from the experresions and assessment in the course books and the interviews, systematic hostility against turks is being done and a partizan, purposive and intentional prejudice is tried to build against turks.

¹ Bu çalışma 2008 yılında Yrd. Doç. Dr. İsa TAK danışmanlığında Nurses YILDIZ tarafından aynı isimle yayımlanan yüksek lisans tezinden hazırlanmıştır.

KeyWords: Perception of TurkandOttoman, TurkishHostility, BulgariaHistoryCoursebooks.

1.GİRİŞ

19.yüzyılda ve 20.yüzyılın başlarında siyasi, askeri ve ekonomik yönden süratle zayıflamaya başlayan Osmanlı Devleti ayrıca çok uluslu bir yapıya sahip olmasından dolayı özellikle 1789 yılında Fransa’da meydana çıkan milliyetçilik akımından da fazlasıyla etkilenmiş ve kendi sınırları içerisinde bulunan diğer milletlerin bağımsızlıklarını kazanmalarına engel olamamıştır. 1832 yılında Yunanistan’ın kendi bağımsızlığını kazanmasıyla başlayan bu ayrılıklar silsilesi 1.Dünya Savaşı’nın bitimine kadar devam etmiştir. Bu süre zarfı içerisinde Osmanlı Devleti’nden ayrılarak 1908 yılında bağımsızlığını ilan eden Bulgaristan’da Osmanlı Devleti’nden ayrılan özellikle diğer Avrupalı devletler gibi kendi ulusal kimliklerini oluşturmak maksadı ile bir “Türk düşmanlığı” kampanyasına ortak olmuş ve bu kampanyanın işlerlik kazanmasını sağlamak içinde eğitim sistemleri içerisinde kullandıkları ders kitaplarına Türkleri karalayıcı ifadeleri yerleştirerek sonraki nesillere bu düşmanlığı aşılama amacı gütmüştür. Bu noktadan hareket ile 1980-1990 yılları arasında Bulgaristan’da kullanılan ilk ve orta öğretim ders kitaplarından 1985 yılında basılan Georgieva S., M. Radeva ve S. Doinov’un yazdıkları 5. sınıf tarih ders kitabı ile 1981 yılında basılan Güzelev T. V., G. İ. Georgiev ve K. D. Kosev tarafından yazılan 9. sınıf tarih ders kitaplarında Türklerle ilgili yer alan ifade ve değerlendirmeleri saptamak bu çalışmanın amacını teşkil etmektedir. Çalışma içerisinde Bulgaristan tarih ders kitaplarında yer alan ifadeler birebir sunulmakla birlikte ayrıca Bulgaristan’da öğrenim görmüş Türk asıllı 10 kişiyle yapılan konu ile alakalı görüşmelerde yer almaktadır.

2.DERS KİTAPLARINDA YER ALAN İFADE VE YAKLAŞIMLAR

2.1.Bulgar Devleti’nin Kuruluşuna Yönelik Açıklamalar

Georgieva, Radeva ve Doinov (1985:5)’de Bulgar Devleti’nin kuruluşunu, Bulgarların kökenini ve Bizans’la mücadelelerini anlatarak kitaba başlamaktadır. Bulgaristan’ın en eski Slav devleti olduğu ve 681 yılında kurulduğu açıklanmaktadır. Bulgarların Han Asparuh öncülüğünde Tuna’yı asarak Bulgaristan’a geldikleri belirtilmektedir. Bulgarların Bizans’a karşı üstünlük kurarak güneyde Koca Balkan dağlarına, batıda Timok nehrine, doğuda Karadeniz’e kadar olan yerleri ele geçirdikleri belirtilmektedir. Slav ve Bulgarların kaynaştıkları vurgulanarak Bizans’a karşı seferler yaptıkları aktarılmaktadır. En eski Slav yerleşim yeri olan Pliska’nın Bulgar Devleti’nin ilk başkenti olduğu belirtilmektedir.

2.2.XIV. Yüzyıla Ait Osmanlı Devleti ve Bulgarlara İlişkin Değerlendirmeler

“Bulgar Topraklarında Osmanlı İşgali: XIV. asrın ikinci yarısında feodaller köylülerin istismarını artırmıştır. Köylülerin durumu kötüleşirken, feodal beyler (bolarlar) daha da zengin olmaktadır. Feodal beyler hem köylülerin üzerinde her türlü haklara sahip olmak, aynı zamanda da hükümdardan da bağımsız olmak istemektedirler. Feodal beyler ve çarın arasındaki sert çekişmeler devletin zayıflamasına neden olmuştur. Daha da önemlisi Bulgar toprakları küçük ve zayıf devletçiklere bölünmüştür. Bu olaylar da Osmanlı akınlarının başlangıcına denk gelmektedir. Osmanlılar Küçük Asya’dan (Anadolu’dan) gelmektedir. Osmanlılar Bizans’tan geniş topraklar almış, Bulgar topraklarına akın etmeye başlamışlardır. Bulgarların güçlü orduları olmadığı için işgalcilere karşı koyamamışlardır. Fakat halkımız her karış toprağı kahramanca savunmuştur. Bulgarların fedakârca

savaşmalarına rağmen 1393 yılında Osmanlılar Tırnovo'yu, üç yıl sonra da son özgür Bulgar toprağı olan Vidin Çarlığı'nı aldılar. Avrupa'nın siyasi haritasından Bulgar Devleti silindi. Fakat Bulgarlar beş asırlık esaret zamanında hiçbir zaman kaderlerine boğun eğmemiş ve hürriyetleri için savaşmışlardır.” (Georgieva, Radeva ve Doinov, 1985:5)

Thomas (1990), bu konuda şunları belirtmektedir: Daha sonraki Osmanlı sultanlarının isteğıyle, Anadolu Türklerinin sınıra yerleştirilmesi siyaseti, Bulgaristan'ın Tuna bölgesinde XIV. yüzyıldan itibaren Türk topluluklarının yerleşmesine neden olmuştur. Osmanlı hâkimiyeti yerleştikçe askeri, idari veya dini görevlerle buralara yerleşmek üzere gelenlerin sayısı da artmıştır. İlk gelenler göçebe çobanlık yaparken, daha sonraki göç akınlarının büyük kısmı zanaatkâr, memur ve ordu mensuplarından oluşmaktaydı. (akt. Kahraman, 1996:47)

G., R., D. (1985:5)'da yöneticiler, köylüler ve kilise arasındaki toplumsal, ekonomik çelişkiler dile getirilmektedir. Köylülerin durumlarının çok kötü olduğu, ağır vergiler altında ezildikleri vurgulanmaktadır. Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'da egemenlik kurma sürecini nasıl gerçekleştirdiği aktarılmaktadır.

G.,R.,D. (1985:7)'de Bulgarların Osmanlı yönetimi altında uzun ve sıkıntılı yıllar yaşayacaklarına vurgu yapmışlardır. Osmanlı Türklerinin köy ve kasabaları tahrip ettikleri, binlerce köylüyü katlettikleri ya da esir aldıkları belirtilmiştir.

G.,R.,D. (1985:7)'de Hünyadi Yanos gibi kişilerin Osmanlı'ya karşı harekete geçtiklerini, Osmanlı'yı Avrupa topraklarından atmaya çalıştıklarını, Bulgarların ileri gelenlerinin Haçlı ordusunun ihtiyaçlarının karşılanmasına yardım ettiklerini yazmışlardır. Fakat ağır kış koşullarının etkisi ile hareket başarısız olunca Osmanlıların Bulgar halkının üzerine gaddarca saldırdıkları, Sofya ve çevresindeki köylerde acımasızca katliamlar yaptıklarını ve Bulgarların perişan edildiğini belirtmişlerdir.

G., R., D. (1985:7)'de özetle 1444 Varna Savaşı'ndan söz etmişlerdir. Vladislas'ın ordusu Varna'da yenilince Osmanlıların yeniden saldırıya geçerek Bulgar kasaba ve köylerini yok ettikleri vurgulanmıştır. Ayrıca Türkler tarafından pek çok savunmasız Bulgar çocuk, kadın ve ihtiyarın perişan edilerek katledildikleri yazılmıştır.

Bulgarların azimli mücadelelerine rağmen güçlerinin tükendiğı, pek çoklarının öldürüldüğü, esir alındığı ve topraklarından başka yerlere sürüldükleri belirtilmiştir. Aynı zamanda Balkanlar'da peş peşe başka devletlerin de haritadan silindiğı belirtilerek Bulgar topraklarında asırlarca sürececek baskıcı yönetimin Osmanlı savaşçılarınca getirildiğı yazılmıştır.

2.3. XV. ve XVII. Yüzyıllara Ait Osmanlı Devleti ve Bulgarlara İlişkin Değerlendirmeler

2.3.1. XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu

“XV. yüzyılın yarısında Osmanlı Devleti büyük bir imparatorluk haline gelmiş, Avrupa'daki mülkiyeti (varlığı) bütün Balkan yarımadasını kapsamaktadır. Asya'dan da önemli bölgeler almıştır. İslam dini altında birleşen istilacılar birbirinden farklı kabileler topluluğudur. İmparatorluğun sınırları içerisinde Bulgar, Sırp, Yunan ve diğer halklar yaşamaktadır. Bunların çoğu asırlar önce Hıristiyanlığı benimsemişlerdir. Esir edilen milletler ile Osmanlı Türklerinin farklı din inanışları ile beraber, farklı örf ve adetleri, yaşam tarzları ve kültürleri vardır. Ordularının güçlü olması ve yöneticilerin lüks içinde yaşamaları için istilacılar bizim topraklarımızın zenginliklerinden ve halkımızın emeğinden yararlanmaktadır. Osmanlı Devleti, basında sultanla idare edilen monarşi yönetimidir. Sultan halkının hayatına

ve mülkiyetine sahiptir. Emirleri ise fermanlardır (kanundur). Hayatın her alanını kontrol edebilmek ve yönetebilmek için gerekli kurumları teşkilatlandırmışlardır. Vergileri çok sayıdaki memurlar toplamaktadır. Adliye ve hukuk işlerini Osmanlı kadıları yürütmektedir.”

2.3.2. Bulgar Topraklarında Osmanlı Feodalizminin Kabul Ettirilmesi

“XIV. yy. sonunda Bulgar Devleti'nin dramatik şekilde yok olmasından sonra, milletin asırlar boyu sürececek çilesi başladı. İşgalin ateşli rüzgârı köy ve kasabaların vahşice yıkımına, önemli kültür abidelerinin ve Bulgarların kitlesel şekilde imhasına neden oldu. Binlerce Bulgar, kurtuluşu Eflâk'ta, Moldova'da, Avusturya'da ve Rusya'da, diğerleri ise dağlık ve ulaşılmaz güç olan bölgelerde aradılar. Osmanlı idaresi Bulgar topraklarına Anadolu'dan getirilen göçebe Müslüman kabilelerini bilinçli olarak yerleştirdi. Zorla Müslümanlaştırma ve Türkleştirme siyasetine giriştiler. Böylelikle Osmanlı feodalizmi memleketin hızlı gelişimini durdurmakla kalmayıp, aynı zamanda Bulgar halkının sosyal ve manevi yönlerden de çöküşüne sebep oldu.” (Güzelev, Georgiev ve Kosev,1981:107)

Buradaki bilgiler 5. sınıf konuları ile paralellik göstermektedir. G., R., D. (1985:11) Bulgarlara getirilen kısıtlamalardan benzer şekilde söz etmişlerdir.

Yasar (1987), bu konuda sunu yazmıştır: XV. yüzyıl ortalarına ait pasa sancakları nüfus tahrir defterleri bu bölgelerde nüfus %80-%90'a varan büyük çoğunluğunun daha o zamanlarda Müslüman Türklerden ibaret olduğunu göstermektedir. Bu deliller Bizans kaynaklarında da mevcuttur. Osmanlılar bunun için Selçuklularda kullanılmış eski bir iskân usulü olan ve sürgün denilen yöntemden yararlanarak, Türkmen gruplarını özellikle istila yolları üzerine ve uçlara yerleştirilmişlerdir. Gelen Müslüman Türklerin genellikle Hıristiyan köylere karışmayarak, müstakil köyler kurdukları görülmektedir. (akt. Kahraman, 1996:49)

Eminov (2002), bu konuda şunları yazmaktadır: Bulgaristan'a yerleşen Osmanlı Türkleri, Bulgaristan'ın etnik, politik ve dini hayatında oldukça etkin olmuşlardır. Önemli miktarda Türk, XIV-XV. yüzyıl boyunca Bulgaristan'a yerleşmiştir. Stratejik alanların Anadolu'dan gelen Türkler ile kolonileştirilmesiyle birlikte, Bulgaristan'daki sosyal, kültürel, siyasi, ekonomik hayat Türklerin ve diğer Müslümanların lehine gelişmiştir. Bu demografik durum, 1877-1878'deki Osmanlı-Rus Savaşı'na kadar devam etmiş ve savaş sonunda tersine dönmüştür.

2.3.3. Bulgarlara Getirilen Kısıtlamalar ve Yasaklar

“Bulgar topraklarında bütün sevk ve idare Türklerin elindedir. Bulgarların orduya katılmaları yasaklanmıştır. Dava duruşmalarında Bulgar bir köyün topluca şahitliği bir Türk tarafından yalanlanmaktadır. Bizim atalarımız Osmanlı idaresi tarafından “himaye” edildiklerinden dolayı özel vergi ödemekte, bununla beraber diğer yasaklara da uymak zorundadırlar. Renkli ve pahalı kumaştan elbiseler giymeleri yasaktır. Silah taşıyamazlar. Müslüman'la karsılaştıklarında atından inerek itaatle selamlamak zorundadır. Böylelikle halka bağımlılık ve itaat duygusu asılanmak istenmektedir.”(G., R., D., 1985:11)

2.3.4. Osmanlı Feodalizminin Genel Özelliği

“Osmanlı feodalizmi için Marks “Asyalı” veya “Sark Feodalizmi” demektedir. Başlangıçta onun gücü üretim araçlarının, öncelikle toprakların merkezîyetçiliği ile açıklanmaktadır. Topraklar sultanın mülkü sayılmakta ve “Miriye” veya “Miri Topraklar” diye adlandırılmaktadır. Askeri idare sınıfına ve Müslüman din kuruluşlarına belli arazi parçalarını vermek yalnız sultanın yetkisindedir. Akrabalarına ve yakın memurlarına bol

keseden sonsuza kadar kullanmaları için toprakları hediye olarak vermektedir. Bu hediyeler “Has” diye adlandırılır. Eğer bunlar cami veya eğitim kuruluşlarının mülkiyeti ise bunlara vakıf denilir. Verimli toprakların çoğu askeri feodal aristokrasisine tahsis edilirdi. Aristokrasinin temsilcileri buldukları mevki ve makama göre farklı büyüklükte geçici olarak arazi almaktadır. Bunlar da üç çeşittir; tımarlar, zeametler ve haslar. Bu topraklar devredilemez, satılamaz ve miras bırakılamaz, yani onların üzerinde dokunulmaz hakları yoktur... “(G.,G.,K., 1981:107)

Bu sayfada kısaca Osmanlı Devleti’nin Bulgaristan’da egemenlik kurmasından ve Osmanlı Devleti’nin askeri, ekonomik ve idari sisteminden söz edilmiştir. Osmanlı Devleti’nin verimli Bulgar topraklarını ele geçirdiği vurgulanarak Osmanlı yönetiminin feodal bir yapı olduğu söylenmiştir. Osmanlı Devleti’nin toprak yönetim sistemi de detaylı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

“Merkeziyetçi özelliği feodal iradın önemli kısmının doğrudan hazineye yatırılmasından bellidir. Bunun tamamı da sultana aittir. Sultan en yüksek askeri idarenin başı ve bütün milletin halifesidir. Onun iradesi kanundur. Kuran’a göre sultanın sadık hizmetkârı olmak, Allah’a sadık olmaktır. Sultanın danışmanları vardır. Bunlar sadrazamla beraber yedi veziridir. Birkaç yüksek rütbeli memurlarla (mali ve adli davalarına) beraber danışma kurulu olan sultanın divanını oluşturmaktadır. Üç kitada bulunan imparatorluğun büyük toprakları Beylerbeylik olarak sancaklara ayrılmıştır. Bulgar toprakları Rumeli Beylerbeyliği’nde bulunmaktadır. Yerel sosyal, dini ve adli idareyi temsil eden kadılardır. İmparatorluğun esas askeri gücü sipahiler ve yeniçeri birlikleridir.

Bulgar köylüsü formalite icabı topraklarında hakları olsa da gerçekte topraklarının mülkiyetinden alıkonulmuştur. Onlar topraklarını satabilir, bağışlayabilir ve miras bırakabilir. Köylüler topraklarını isleyerek merkezi idareye ve feodale vergi vermek zorundadır... Onlara alaycı bir şekilde sultanın reayası (sürüsü) denmektedir. Göç ettirilen Türk halkı dini ve ekonomik imtiyazını kullansa bile feodal aristokrasiden sayılmamaktadır. XVIII. yy. da fakir Müslümanlar belli imtiyazlar aldılar.

Onlar bazı vergilerden muaftırlar, sanat, ticaret ve yerel yönetimde hak sahibidirler. Asırlar boyu cahilliğine güvenerek devlet dini fanatizmi teşvik etmektedir. İslam dini “İnananların” “İnanmayanların” (Gâvurların) üzerinde efendilik hissini telkin etmektedir. Böylelikle sultan Müslüman halkının daimi desteğine yaslanmakta, çoğu kez bu durum yönetimin emniyeti için de oldukça önemli oldu.” (G.,G.,K., 1981:107)

Bu sayfada Osmanlı Devleti’nin yönetim sistemi irdelenmiştir. Memleket yönetimi ve adalet sistemi de kısaca açıklanmaya çalışılmıştır. Özellikle Türklerin Bulgaristan’a iskân edilmeleri süreci iğneleyici bir tarzda açıklanmıştır. Argo bir kelime olan “Gâvur” kelimesi kitapta aynen yer almıştır.

2.3.5. Bulgar Halkının Durumunun Kötüleşmesi

“Bulgar Devleti’nin işgal edilmesi dramatik sonuçları olan felaket sürecidir. Bulgar halkı kansız bırakıldı. Dini ve siyasi liderlerinden, Avrupa dünyasından yoksun, benliğini kaybetmeye ve yok olmaya mahkûm edildi. Tahammül edilemez vergi yükü, milliyetçi ve dini ayrımcılık, vahşi Asya keyfiyeti, akıl almaz zorbalıklar acıları tarifsiz duyguları asılamaktadır.” (G.,G.,K., 1981:108)

“İnsanların dünyaya gelmeleri, büyümeleri, reşit olmaları ve ölümleri hep esaret altında geçti. Fakir salıncaktan son nefeslerine kadar, Bulgarlar kötü kaderli ve çile çeken Hıristiyan psikolojisi ile yasadılar. Yalnız sayısız vergilerden değil, her gün yabancı işgalcilerle karşılaşarak da her an esareti hissetmektedirler.

Milletin çoğunluğu olan köylü halkı, 80 kadar vergi ve ödev vermektedir. Bunlardan esaslı olanları: Öşür; bütün üretilen hâsılatın 1/10'unun devlete verilmesi gerekmektedir, çoğu kez hâsılatın 1/8'i, bazen de 1/2'si kadarı toplanmaktadır: Cizye; umumi vergi ve benzeri.

Bunlardan en ağır vergi ise “Kan Vergisi”dir. Zorla Hıristiyan çocukların alıkonulmasıdır. Müslümanlaştırılarak ve özel askeri okullarda katı bir eğitim aldıktan sonra zamanla “Yeniçeri Ocağı” adı altında sultanın muhafızları oldular.

Devlete ve feodale karşı köylüler çok sayıda hizmeti yerine getirmekle yükümlüdür. Yol yapımı ve bakımından, köprü ve idari bina yapımından, askeri tabyaları inşa etmeye mecburdurlar. Angarya işlerinde is hayvanları ile onlara ait envanter kullanılmaktadır. Şehir halkının da hiçbir hakkı yoktur. İlk zamanlarda zanaatçılar ve az sayıdaki tacirler askeri garnizonların ve yerli Osmanlı idaresinin levazımında biraz rol aldılar. Şehir reayası da efendilerine ve devlete feodal iradını ödemeğe mecburdu. Özel hizmetlerde bulunan reaya azı vergilerden muaftı, fakat belirtilen faaliyetleri kesinlikle yerine getirmeye mecburdular.” (G.,G.,K., 1981:109)

Kitabın bu bölümünde Osmanlı Devleti'nin keyfi tutum sergilediği, sömürgeci ve baskıcı bir yönetim anlayışı ortaya koyduğu vurgulanmıştır. Osmanlı Devleti'nin vergi yapısından ve uygulamalarından söz edilmiştir.

2.3.6. Müslümanlaştırmak ve Türkleştirmek

“Müslümanlara tanınan imtiyazlar ve geniş haklar, onları idarenin vazgeçilmez destekçisi yapmaktadır. Fakat onlar Avrupa topraklarında azınlıktadır. Bulgar topraklarının işgali esnasında, Anadolu'dan gelen göçmenler Trakya, Bulgar topraklarının doğu bölgelerine ve Makedonya'ya yerleşmişlerdir. Bu bölgelere çok sayıda asker de konuşlandırmışlardır. Lakin Bulgarların nüfusu yine de daha fazladır. Müslüman nüfusunu artırmak için Osmanlı idaresi farklı yöntemlerle Bulgarları İslam dinine meylettirmektedir.” (G.,R.,D.,1985:11)

Kuyucuklu (1987), 1951'de Bulgar Hükümetince bastırılmış olan “Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nde Türk Azınlığı” adlı kitapta şöyle yazılmıştır: “Türkler ülkeyi fethettikten sonra, XIV. yy somalarından itibaren Bulgaristan'a yerleşmiş ve öncelikle stratejik önem taşıyan bölgelere ve yol boylarında yoğunlaşmışlardır...” Yani Bulgaristan Türklerinin “Slav-Bulgar kökenli” veya “Bulgar'dan dönme” olduklarına dair bir sav yok. Tersine, Bulgaristan Türklerinin Anadolu'dan geldikleri vurgulanmış. Bulgarların kendilerini zorla Müslümanlaştırdıklarını iddialarının doğruluğunu düşünsek ki yukarıdaki durum bunun böyle olmadığını göstermektedir, buna rağmen Bulgarlar ulusal bilinç ve inançlarını büyük bir duyarlılıkla korumuş ve bunu sürekli olarak geliştirebilmiştir. Bu durumda da “zor” kullanılmış olmasına rağmen, ulusal bilinç ve inancın sürdüğünü göstermektedir. Peki, 1985'te adlarını zorla değiştirdikleri Türklerin ulusal bilinç ve inançlarının sürmeyeceğini düşünmek de bir çelişki değil midir? (akt. Kahraman, 1996: 90–91)

“İyi yaşam şartları, para, iktisadi kolaylıklar ve kariyer yükselmesi yönetim tarafından teşvik edilmektedir. Bunların yanı sıra güçte kullanılmaktadır.

Bulgar kızları zorla Müslümanlar ile evlendirilmekte, dünyaya gelen nesil ise Bulgar sayılmamaktadır. “Kan Vergisi” adı altında Bulgar oğlanları Osmanlı ordusunun piyade sınıfına cebren toplanmaktadırlar. Bazı bölgelerde ise ölümlerle tehdit edilerek dinlerini değiştirmeye zorlanmışlardır. Makedonya, Pirin ve Rodopların önemli bölgelerinde Bulgarlar Müslümanlaştırılmıştır. Bir kısmı ana dillerini korumuştur. Diğerleri ise kendi soylarını unutarak Türkleşmiştir. Düzenli şekilde asırlar boyu yapılan bu faaliyetler sonunda azımsanmayacak sayıda kız ve erkek çocukları Bulgar halkından alınmıştır. Kimileri Bulgar olduklarını unutarak kendi soylarını Türk olarak bilmektedirler. Yeni dinin zorla uygulandığı bölgelerde yaşayan halk, dilini, örf ve âdetini korumuş, Bulgar soyundan geldiklerini unutmamışlardır.

Osmanlı Devleti vatandaşları olarak Bulgarlar çok ağır şartlarda yaşamaktadır. Silahları yoktur, özel vergileri ödemek, çeşitli kısıtlamalara ve yasaklara uymak zorundadırlar. Böylelikle Osmanlı idaresi onların itaatkâr olmalarını istemektedir...” (G.,R.,D., 1985:12)

Kitabın bu bölümünde Bulgarlara yönelik asimilasyon uygulandığı belirtilmeye çalışılmıştır. Bu tamamen 1980’li yıllarda uygulanan politikayı haklı temellere dayandırma iddiasına yönelik bir yaklaşımdır. Çünkü Bulgaristan hükümeti 1980’li yıllarda Türk ve Müslümanların isimlerini değiştirirken su an Bulgaristan’da bulunan Türklerin gerçekte Bulgar olduklarını savunmuştur. Kitabın bu kısmında bunun haklılığını kanıtlamak için, Bulgarların zorla Türkleştirilmelerinden ve Müslümanlaştırılmalarından söz edilmektedir.

“...İmparatorlukta başıbozukluk ve rüşvetçilik yaygınlaştıkça reayanın felaketleri artmaktadır. İrat sahibi feodaller topladıkları vergileri ne kadar sürdüreceklarinden emin olmadıklarından dolayı korunmasız halktan azami ölçüde yararlanmak istemektedir. Bundan dolayı halkın üretimini artırmak islerine gelmemekte ve çiftçilik, hayvancılık, el sanatları ve ticaret imparatorlukta çok yavaş gelişmektedir. Haklarından mahrum olan halk için Osmanlı feodal sisteminin öldürücü karakteri yanı sıra asimile edilme siyaseti de eklenmektedir. İşgalciler zorla İslam’ı kabul ettirmektedir. XVI. –XVIII. Yüzyıllarda Türkleştirmek ve Müslümanlaştırmak faaliyetleri büyük bölgeleri kapsayarak birden bire artmıştır. Bulgarlar yalnız fiziki yok olma tehdidi ile değil dinini ve kimliğini kaybetmekle de karşı karşıya kaldılar. Osmanlı egemenliği on üç asırlık Bulgar tarihinde en acıklı dönemdir. Bizim milletimiz ne kadar da zor şartlara, haksızlıklara maruz kalsa da ve şehitler verse de işgalcilere karşı mertçe savaşımıştır.” (G.,G.,K., 1981:110)

Oran (1991), şu şekilde yazmaktadır: Osmanlı Devleti, “Müslüman olmayan azınlıklara 1454 yılında yani Avrupa’da daha henüz reform yapıp azınlık kavramı bile ortaya çıkmadan azınlık, grubu statüsü tanımıştır. Bunların, gelenek ve göreneklerini sürdürmesine yalnız kendilerini ilgilendiren yasalar yapıp uygulamasına ve istemlerini her an bunlar aracılığıyla saraya yansıtmalarına izin vermiştir. Hem de bu ayrıcalıklar, Avrupa’daki gibi mücadele sonucu zorunlu olarak verilmemiş; Berat adı verilen fermanlarla İstanbul alınır alınmaz tek yanlı olarak verilmiştir.” (akt. Önen, 1992: 5)

“ Tarihi Kaynak” adı altında verilen bilgilerde ise şunlardan söz edilmektedir:

“Yeniçerilik İçin Toplanan Çocuklar: Düzenleme Tarihi 1539 Yılı. Georgi Novi Sofiyski’nin Hayat Hikâyesi’nden. Bu olay namussuz, imansız ve gaddar Türk sultanı Selim’in

hükümdarlığında oldu... Hükümdarlığının üçüncü yılında gizli ve bir takım kurnazlıklarla Hıristiyan evlerinin bulunduğu bütün bölgelere ve memleketlere kendi elçilerine ve yazmanlarına, askerlerle beraber gitmelerini emretti. Şayet bir Hıristiyan'da üç oğlan bulurlarsa, onlar ikisini sultana alıyor üçüncüsünü ebeveynine bırakıyor. Eğer kimin bir çocuğu varsa onu da zorla sultan için alıyorlardı. 5–10 yas arasında bulunan bu Hıristiyan çocuklarından 12.000'e, bazen de 20.000'e kadar topluyorlardı. Daha küçük veya daha büyük olanları toplamıyorlardı. Onlar bu çocukları sultanın yanına götürdü. Sultan emretti... Yalancı Müslümanlık dinini öğrensinler. Bundan sonra okulda her çeşit askerlik işlerini, dövüşmeyi ve at sürmeyi de öğrensinler. Ne vakit olgun yasa geldiklerinde sultan onlara büyük bir şerefle yeniçeri unvanı verdi. Onlar öyle gaflet içine girdiler ki kendi anne ve babalarına ve diğer Hıristiyanlara da edepsizlik yaptılar ve öldürdüler..." (G.,G.,K., 981:111)

Bulgar tarihçisi Todorav (1979), "Bulgaristan Tarihi" adlı eserinde yeniçeri ocakları ile ilgili şöyle yazmaktadır: "Osmanlı egemenliğinin ilk yüzyıllarında karşılaşılan en korkunç olaylardan biri Bulgarların "Kan Vergisi" adını taktıkları devşirme olayıdır. Her yıl sayısız çocuk zorla ailelerinden koparılıp "Osmanlı" gibi yetiştirilmiş ve bunlar daha sonra yeniçeri olarak kullanılan seçme askeri gücü oluşturdukları gibi sarayda ya da büyük Tımar beyleri yanında çalıştırılmışlardır. Yerlerinden yurtlarından koparılan bu insanlar geldikleri yeri ve kökenlerini unuttukları gibi Osmanlı ordusunun en fanatik bölümünü oluşturmuşlardır. Boyunduruk altındaki halkların direncini en kanlı seklide bastıran güçlerin basında bu devşirme askerler gelir. (akt. Kahraman, 1996: 66)

"Tarihi Kaynak" adı altında verilen kısımda su bilgilerden söz edilmektedir:

"Bulgarların güzel elbise giymeye hakkı yoktur. Hepsi gri ve beyaz yağmurluk ile gezmektedirler. Çizme ve ayakkabıları yoktur. Dizlerine kadar çorap ve islenmemiş öküz derisinden yapılmış çarıklar giymektedirler. Beyaz ve kahverengi keçe ve abadan yapılmış sivri biçimli şapka taşımaktadırlar. Erkeklerin üst elbiseleri yoktur. Yaz ve kış gömlekle gezmektedirler... Silah yerine büyük sopa taşımaktadırlar. Türklerden çok şikâyetçidirler. Bulgarlar 50–100 mil uzaklığa angaryaya gitmekte ve aynı zamanda evdeki tüm vergileri ve harçları öderken aşıktan ölebilirlerdi. Çünkü Türkler her gün bir şeyler uydurarak fakir Hıristiyanları soymaktadır -Hans Dernsvam'ın Günlüğünden Alıntı 1555-" (G.,R.,D.,1985:12)

Burada öğrencilere sunulan tarihi kaynak ile kitapta yer alan konular desteklenmekte ve Türklere yönelik önyargılar pekiştirilmektedir. Bulgarların Osmanlı idaresi altında acınacak bir durumda oldukları dramatik bir şekilde sunulmaya çalışılmıştır.

G.,R.,D. (1985:13) iktisadi hayattan söz ederken Osmanlı toprak sisteminin uygulanışını da açıklamışlardır. Osmanlı Devleti'nin feodal bir devlet olduğu, topraklarının islenmesinden ve köylünün emeğinin çalınması ile Osmanlı Devleti'nin zenginleştiği belirtilmektedir. Toprakların Osmanlı'nın mülkü olduğuna vurgu yapılarak sultan tarafından sipahilere dağıtıldığı yazılmıştır. Sipahilerin çalışmadığı, köylülerden çok sayıda vergi aldığı belirtilmiştir. Bulgarların sömürülen halk sınıfı içinde oldukları, çok sayıda vergi ödemeye, köprü, cami, saray, kale yapımında çalışmaya mecbur oldukları yazılmıştır. Köylülerin sipahilere 1/10 oranında vergi verdikleri, baskı altında sömürülen insanların emeğinin ve ürününün yarısını verdikleri belirtilmiştir. Bulgarların sefalet içinde yaşadıkları, açlığın onların evinde sürekli misafir olduğuna vurgu yapılmıştır. Sipahilerin sadece vergileri

artırmayı düşündükleri, sipahilerin üretimi artırmayı düşünmediklerini, bu yüzden de Bulgaristan'da ekonominin Avrupa ülkelerinin gerisinde kaldığı yazılmıştır.

Osmanlıların Bulgar topraklarına gelmeden Bulgaristan'da ekonominin gelişmiş olduğu, Osmanlı'nın gelmesi ile ekonomik hayatın yok olma eşiğine geldiği belirtilmiştir.

G.,R.,D. (1985:15) Bulgarların genel durumundan söz ederek, yazdıklarını tarihi kaynaktan yer alan ifadeler ile desteklemeye çalışmışlardır. XV. ve XVI. Yüzyıllarda Osmanlı idaresinde Bulgar köylülerinin tarımla uğraştıkları, ürünün yarısını Osmanlı Devleti'ne ve sipahilere vermeye mecbur oldukları yazılmıştır. Bu iki sömürgeci yüzünden Bulgarların olağanüstü sefil bir hayat yaşadıkları belirtilmiştir.

“Tarihi Kaynak” adı altında verilen bilgilerde ise şunlardan söz edilmektedir:

“Rumeli çevresindeki bu verimli topraklar devletin malı sayılırdı. Reayalar ettikleri topraklar için sipahilere onda bir vergi ve toprak vergisi öderdi. Fakat toprakların mülkiyetini alıp-satma hakkı yoktu... Onlar... Sürüyor ve biçiyorlar... Ne zaman bir köylü ölürse ve geride oğulları kalırsa en küçük oğlu (arazileri) işletme hakkına sahipti ve babası gibi işletebilirdi. Oğlu yoksa sipahiler o toprağı başka şahsa verirlerdi. (Kanuni Süleyman'ın Kanunnamesi).” (G.,R.,D.,1985:15)

G.,R.,D. (1985:16)'da Bulgar halkının dayanışması şeklinde bir başlık ile konuya başlamıştır. Ailenin, Bulgar bilincinin korunmasında önemli olduğu, asırlarca Osmanlı egemenliğinde yaşayan atalarının durumlarını günümüzde hayal etmenin zor olduğu yazılmıştır. Bulgarların ölümüne çalıştırıldıkları ve Osmanlı'nın onların ürünlerini gasp ettiği belirtilmiştir. Bulgarların tasavvur edilemeyecek fakirlik ve sefalet içinde yaşadıkları, bütün haklarının ellerinden alındığı, onlara çok ağır vergilerin yüklendiği yazılmıştır. Osmanlı gelmeden önce Bulgarların uzun ve köklü bir tarihe, kültüre sahip oldukları yazılmıştır. Kitapta tüm bunlara ek olarak insanlara yapılan en büyük kötülüğün kendi dininden, inancından ve halkından koparılmak olduğu da belirtilmiştir.

Kitabın bu bölümündeki ifadelerde müthiş bir ironi vardır. 1980–1990 sürecinde Bulgaristan Devleti, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin adlarını değiştirmiş, dini inanç ve ibadetlerini yasaklamış, Türkçe konuşmayı engellemiştir. Bulgaristan yönetiminin yakın bir geçmişte kendisinin zorbalıkla uyguladığı sistemin kitapta bir zamanlar Türkler böyle yapıyordu gibi göstermesi çok ilginçtir.

Todorova, (1995:42)'de şunları yazmaktadır: Özetle, modern Bulgar tarihçiliği, milliyetçilik fikrinin egemen olduğu bir yüzyılda egemen olan romantizm ve pozitivizm eğilimlerinin güçlü etkisi altında şekillenmişti. Söz konusu tarihçiliğin kurumsal dayanağı, kendisini en önemli dayanaklarından biri olarak gördüğü ve onu aynı şekilde algılayan bağımsız ulus-devletti. 18. yüzyıla kadar ki tarihçiliğin ağırlıklı olarak ahlaki-didaktik ve dini yönelimi, aynı şekilde tek düşüncesi olan bir göreve dönüşmüştü: Ulusal bilinci şekillendirmek, ulus devleti meşru kılmak ve böylelikle de önemli bir toplumsal işlevi yerine getirmek.

G.,R.,D. (1985:16)'da Bulgar çocukların kültürlerini ve geleneklerini ailelerinden öğrendiklerini, Bulgarlara ait masalların, türkülerin ve efsanelerin aile içinde sürekli anlatıldıkları yazılmıştır. Tüm bunların Bulgarların Türk kültürünün etkisine girmelerini engellediğine vurgu yapılmıştır. Efsanelerin ve kültürlerinin Bulgarların gelecekte özgür olmaları için onlara umut asıladığı yazılmıştır.

G.,R.,D. (1985:17)'de Osmanlı yöneticilerinin Bulgarlara ait çok sayıda kilise ve manastırı yok ettiklerini yazmıştır. Böylesine ağır darbelerle rağmen kiliselerin Bulgar ruhunu ayakta tuttuğu, Hıristiyanlık inancının halkın benliğinin korunmasında etkili olduğu belirtilmiştir. Tüm engellemelere ve fakirliğe rağmen Bulgarların kilise ve manastırları ayakta tutmak için gayret sarf ettikleri, kilise ve manastırlarda açılan okullarda kendi çocuklarına Bulgar dilini okuma ve yazmayı öğrettikleri belirtilmiştir. Bulgarların kökenleri ve dinlerinden dolayı acılar çektiklerini, Osmanlı baskısının Bulgar ruhunu yok etmeyi başaramadığını, Bulgarların değişik yöntemlerle Müslümanlaştırma faaliyetlerine karşı koydukları yazılmıştır. Ölüm cezasına rağmen anne ve babaların çocuklarını kan vergisine ve ailelerinden zorla alınıp toplanmalarına karşı gizledikleri, evlatlarını korumak için Bulgarların ayaklandıkları belirtilmiştir.

Bu sayfalardaki ifadelerde Osmanlı yine baskıcı ve zorba bir devlet olarak gösterilmeye çalışılırken konulardaki çelişkiler hemen anlaşılmaktadır. Şayet Osmanlı Devleti baskıcı, zorba ve Hıristiyanlık düşmanı bir devlet ise Osmanlı'nın izni olmadan kilise ve okul açılmayacağı kesindir. Hâlbuki kitapta yer alan bilgilerden ve resimlerden Bulgarların kilise, manastır ve okul inşa edebildikleri anlaşılmaktadır. 1980–1990 sürecinde Bulgaristan yönetimi tarihi süreçte Osmanlı'yı eleştirirken kendisi Osmanlı'ya yönelttiği suçlamaların çok daha fazlasını yapmıştır. Türk okulları kapatıldığı gibi Türkçe konuşmak bile yasaklanmıştır. Osmanlı Devleti, Bulgaristan'da asimilasyon uygulamadığı halde Bulgar yönetimi yakın geçmişte kendisinin yaptığı uygulamaları Osmanlı Devleti de yaptı iddiaları ile kendisini haklı çıkarma uğraşısı içinde olmuştur.

G.,R.,D. (1985:18)'de Osmanlı yönetiminin bazı bölgelerde, silahlı güçlerle ve zor kullanarak Bulgar halkının inançlarını değiştirdiğini yazmışlardır. Bulgar halkının köylerini terk ederek uzun süre ormanlarda saklandıklarını, bazılarının da büyük bir esaretle Müslüman olmayı reddettiklerini fakat öldürüldüklerini yazmışlardır. Kitabın bu bölümünde konu ile ilgili iki örnek verilmiştir: Yakışıklı kuyumcu Georgi, Müslüman yapılmak istenmiştir. Georgi'ye çeşitli vaatlerde bulunmasına ve servet teklif edilmesine rağmen, Müslüman olmayı reddetmiş, Osmanlı yöneticileri tarafından öldürülmekten korkmamıştır. Osmanlı yöneticileri bu kişiyi 1515'te diri diri yakıtılarak öldürmüşlerdir. 1555'te ise Nikola adlı biri de Müslüman olmayı reddetmesi nedeniyle taslanarak öldürülmüştür.

Kitapta yer alan ifade ve örnekler öğrencileri olumsuz bir şekilde etkileyecek niteliktedir. Bulgaristan yönetimi, Osmanlı Devleti'nin Bulgarlara yaptığını iddia ettiği baskıları 20.yy.da Bulgaristan'daki Türklere barbarlık örneği göstererek kendisi yapmıştır. Türkler evlerini, köylerini terk ederek isim değişikliğine uğramamak için ormanlarda yatmışlardır.

G.,R.,D. (1985:18)'de yine bir tarihi kaynak aracılığı ile öğrencilere bir halk türküsünü faydacı çıkarımlar hedeflenerek sunmaya çalışmışlardır.

Bre Ahmed,

Türkçe anlamıyorum!

...

Angio,

Hanımım olasın.

More kafamı veriyorum,

İnancımı değiştirmiyorum,

Hanımın olmuyorum.

Bu tarihi kaynakta kısaca Bulgar halk türküsünden alıntı yapılmıştır. Yöre adı verilmeyen türküde bir Bulgar kızının Ahmet adlı bir Türk ile evlenmek istememesine vurgu yapılmıştır. Bu türkünün kitapta yer alması “Acaba yetişmekte olan Bulgar kızlarına, Türk gençlere karşı uyanık olmaları konusunda mesaj verme kaygısı mı taşıyor?” sorusunu akla getirmektedir.

G.,R.,D. (1985:19)’da atalarının hiçbir zaman Osmanlı kuvvetleri önünde boyun eğmediklerinden söz etmişlerdir. Genç Bulgarların ailelerini ve evlerini terk ederek Osmanlı feodal memurlarına karşı silahlandıkları ve öç almak için hareket ettikleri ifade edilmiştir.

Sayfanın devamındaki yazıda haydut hareketinin ortaya çıkış süreci anlatılmıştır. Osmanlı Devleti’nin güçlenen haydutlara karşı aldığı bütün önlemlerin başarısız olduğu belirtilmiştir.

G.,G.,K. (1981:113)’te Evliya Çelebi’den söz etmişlerdir. Bu meşhur Türk seyyahının her yerde eşkıyalar ile karşılaştığı, Gabrova şehrindeki isyancılardan korunmak için Allah’a dua ettiği belirtilmiştir. Aynı bölümde yer alan haydut liderlerinin isimleri ise çok ilginç ve dikkat çekicidir. Bu isimlerden bazıları: Çakır Voyvoda, Çavdarhan, Dağlı Stoyan (Türkler şeytan diyormuş) gibidir. Bu isimler Bulgarların Türk kültüründen etkilendiğini açıkça göstermektedir. Çeteciler öğrencilere Robin Hood tarzında sunulmaya çalışılmıştır.

“Haydutlar zorbalardan yalnızca intikam almıyorlar, fakirleri koruyor, halkın temiz ahlakını taşıyorlardı. Onlar haksızlıklara karşı namuslu, dürüst, menfaat aramayan anlayışla mücadele etmişlerdir. Hiçbir zaman fakirlere ve zulüm görenlere dokunmamışlardır. Onların kesin kuralları arasında kadınlara ve erkeklere el kaldırmamak vardı.” (G.,G.,K., 1981:113)

Nabi (1936), şunları yazmaktadır: Bulgar öğretmenler, Osmanlı idaresinin sözde zulümlerinden bahsederek küçük Bulgarların kalbinde Türk’e karşı sönmeyecek bir kin ateşini yakmak hususunda büyük bir faaliyetle çalışmaktadırlar. Bulgar ve Türk mekteplerinin duvarlarında Türk idaresine karşı isyan ederek birçok Türk öldürmüş Bulgar komitacıların resimleri asılıdır. (akt. Kahraman, 1996: 57)

G.,R.,D. (1985:20)’de köylü ayaklanmalarından söz ederek köylülerin çok sayıda vergi ödedikleri belirtilmiştir. Köylülerin vergilerden dolayı tamamen perişan oldukları, sipahilerin ve memurların her şeyi gasp ettikleri, ara sıra köylü ailelere tohumluk dahi kalmadığı vurgulanmıştır. Bulgarların Osmanlı yönetimine, içinde buldukları durumu anlatan yüzlerce dilekçe vermelerine rağmen nadiren olumlu sonuç aldıkları yazılmıştır.

Yerel feodallerin baskısından kaçan köylülerin uzak bölgelere göç ettikleri, zaman zaman ise köylerini tamamen terk ettikleri yazılmıştır. Bulgarların ağır vergileri ödemek için sık sık isyan ettikleri, fakat yiğit halk çocuklarının Osmanlı kuvvetleri tarafından gaddarca katledildikleri de belirtilmiştir.

2.4. XV. ve XVII. Yüzyıllarda Bulgar Kültürü, Gelenekleri ve Bulgarların Yaşantıları ile İlgili Değerlendirmeler

2.4.1. Bulgar Halkının Genel Karakteristik Durumu

“Osmanlı istilacıları, Bulgar halkının gerçek gelişim yolunu değiştirmişlerdir. Onlar, Bulgarları kendi memleketlerinde sefil etmişlerdir. Onlara haksız ve baskıcı rejim

uygulamışlardır... Bulgarlar çok sayıda vergi ödemeye mecbur oldukları için sefaletle mahkûm olmuşlardır. Her Müslüman onların sahibi sayılabilir ve onları aşağılayabilirdi. Bu ağır hayatın durumu birkaç asır devam etmiştir. Onların her şeyden evvel Müslümanlaştırma denemelerine dayanmaları lazımdı...” (G.,R.,D.,1985:22)

Bu bölümde kitapta yer alan alışlagelmiş söylemler yine karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı Devleti istilacı ve baskıcı olarak gösterilmiştir. Müslümanların Bulgarları aşağıladıklarından söz edilmiştir.

“Bulgar Halkının Maneviyatını Koruma Mücadelesi: Bu ağır yüzyıllarda Bulgarların en temel görevleri; Bulgar milli ruhunu, birlik ve beraberlik duygusunu korumak, kendi gücüne güvenmektir...” (G.,R.,D.,1985:22)

Bu sayfadaki yazılar ile Bulgar kimliği güçlendirilmek istenmiştir. Pragmatist tarih yazıcılığı ile Bulgar bilinci ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır.

“Geçmişten Kalan Bulgar Kültürünü Korumak: Osmanlı egemenliğine düşmeden önce Bulgaristan Avrupa'nın büyük bir kültür merkeziydi. İşgalciler Bulgarların manevi ortamlarını çöplüğe çevirmişler, edebiyat zenginliklerinin büyük bir kısmını yakmışlardır...” (G.,R.,D.,1985:23)

G.,R.,D. (1985:25)'te Osmanlı'nın yönetim sisteminden söz etmişlerdir. Osmanlı ordusunun devlet hazinesinden para aldığı, yöneticilerin acele ve kolay para elde etmek için belli bölgelerdeki vergileri İstanbul'daki zengin insanlara sattıkları, bu kişilerin de köylülerden kendilerinin devlete ödediklerinden çok daha fazlasını topladıkları belirtilmiştir. Bu acımasız oluşumun insanların ürettiklerinin yarısından fazlasını ellerinden aldığı yazılmıştır. Köylülerin vergileri ödeyebilmek için faizle borç para aldıkları, böylece köylülerin ağır borç yükü altına girdikleri ve borçlarını ödeyemediklerinde tefecilerin köylülerin bütün mallarına el koydukları yazılmıştır.

Osmanlı yönetiminin hayvancılık faaliyetlerinde de köylüleri ağır vergiler ile ezdiği belirtilmiştir.

2.4.2. Erken Asırlarda Osmanlı Egemenliği Altında Bulgarların Yasayış Gelenekleri

“Osmanlı'nın ağır esaretine rağmen Bulgar halkını ayakta tutan nedir? Atalarımızın Günlük Hayatı: O uzak asırlarda Bulgar halkının büyük kısmı köylerde yasardı. Bir köyde aşağı yukarı 20–30 aile vardır. Köylü aileler bir odalık evlerde yasarlardı... Hepsi gündoğumundan günbatımına kadar çalışıyorlardı. İlyaz, yaz ve güz bütün köylüler tarladaydılar. Yiyecekleri oldukça kısıtlıydı.

Kötü hayat şartları ağır isten dolayı insanlar uzun yasayamazdı. Çok az insan yaşlılığa erişirdi. Çocukların yarısından fazlası bir yasına gelmeden ölürdü. Çeşitli hastalıklar şifalı otlar ve koca karılar tarafından tedavi edilirdi. Salgın periyodik hastalıklardan veba, kolera ve başka hastalıklar çok sayıda insanın canını alırdı. Osmanlı egemenliği bizim topraklarımızda Ortaçağ sefaletini uzun tuttu. Bu fakir ve zor hayat bütün halkın Ortaçağ'daki karakteristik özelliği idi...” (G.,R.,D.,1985:27)

Dikkat edilirse burada Osmanlı yönetiminin esaretine yönelik bir soru ile konuya giriş yapılmış, ardından Bulgarların çok ağır şartlarda çalıştıklarına ve yasadıklarına vurgu yapılmıştır. Bu dönemde “Kara Ölüm” olarak adlandırılan veba bütün Avrupa'yı tehdit etmektedir. Bulgarların hastalık nedeni ile ölmelerinden dahi Osmanlı Devleti sorumlu tutulmuştur.

“Pazar günleri köy ortasında halk çalgılarının gayda, gudulka, kaval sesi altında kıvrak horalar oynanırdı. Türküler söylenirdi, eski özgür günler için... Kahraman haydutlar için... Osmanlıya karşı savaşanlar için...”

...Türkler onlara hiçbir şey bırakmadıkları halde kadınlar çok temiz giyimliydi. Onlar kafalarına bakır ve gümüşten her çeşit madeni para takıyorlar... -1621 Yılı İsimsiz Fransız'ın Notları'ndan-“ (G.,R.,D.,1985:28)

Yukarıdaki bilgiler Osmanlı Devleti'nin Bulgar halkına sistemli bir baskı uygulamadığının güzel bir kanıtıdır. Bulgarların pazar günleri toplanmaları, oyun oynamaları, kadınların baslarına gümüş para takabilmeleri aslında büyük bir serbestliğin ve zenginliğin kanıtıdır. Daha önceki bölümlerde Bulgarların bunları yapamadıkları belirtilmiştir. Kitaptaki bilgiler kendi içinde çelişmektedir. Tarihi kaynakta aktarılan bilgiler ile ders kitabının genelinde sunulmaya çalışılan baskıcı Osmanlı imajı çelişmektedir.

G.,R.,D. (1985:29) ahlak ve moral kavramları üzerinde durmuşlardır. Bulgarların çocuklarını oldukça disiplinli yetiştirdikleri, çalışkanlığın Bulgarların temel özelliği olduğu, yaşlılara ve büyüklere saygının bir zorunluluk olduğu, dürüstlüğün önemli olduğu belirtilmiştir. Bulgarların hırsızları acımasızca cezalandırdıkları, milletini sevenlere ise büyük saygı gösterdikleri, Osmanlı'ya boyun eğenleri insan yerine koymadıkları, onları görmek bile istemedikleri belirtilmiştir. Buna karşılık Osmanlılara karşı savaşan cesur yürekli yiğitleri büyük bir saygı ile kabullendikleri, onlar için halk türküleri ve efsaneler söyledikleri vurgulanmıştır.

2.5. XIX. Yüzyıl İsyanları ve Bulgaristan'ın Bağımsızlık Kazanma Sürecine Yönelik Değerlendirmeler

“Vatan askına yalvarıyorum size benim kıymetli çocuklarım, Bulgar kökenliler... İste şimdi yaklaşıyor kurtuluş ve sizin yükselisiniz... İste geliyor o beklediğimiz aydınlık gün, 400 yıldır beklediğimiz o gün geliyor... Ah benim Hıristiyan evlatlarım, Hıristiyan savaşçılığının etrafında birlesin, Ruslara yaklaşın çünkü bir kökenden kardeşiz... -S. Vračanski'nin Bulgar Halkına Çağrısı 1812-“ (G.,R.,D.,1985:59)

Tarihi kaynak adı altında aktarılan yazıda Osmanlı Devleti'ne karşı Bulgarların Ruslarla işbirliği yapması gerektiği, Bulgarların ve Rusların kökenlerinin aynı olduğu ifade edilmiştir. Bu ve benzer ifadeler sürekli tekrar edilerek öğrencilerin belleklerine Ruslar ile kardeşlik, dostluk kazanmaya çalışılmıştır. Tarihi kaynakta Hıristiyanlığa da atıfta bulunularak dini birleştirici özelliğine vurgu yapılmıştır.

“Aşağıda imzası olanlar belgeliyoruz ve onaylıyoruz ki Bitolya'dan Bay Dimitir Bulgarına, Yunan bağımsızlık savaşındaki bütün çarpışmalarda yer almıştır... -Atina Belediyesi Belgesinden Bitolya'dan Dimitir Bilgarına 1863 yılı-“ (G.,R.,D. 1985:62)

Bu tarihi kaynakta Bulgarların Osmanlıya karşı Balkanlar'da gerçekleşen çoğu ayaklanmaya destek verdikleri görülmektedir. Hatta Atina Belediyesi bu sahse özel teşekkür belgesi bile hazırlamıştır.

“...İstanbul'da 30.000 Bulgar zanaatçı, aydın, tüccar yaşamaktadır. Onlar memleketin dışında büyük Bulgar kolonisi oluşturuyordu. İstanbul'da bulunan Bulgarlar doğrudan yüksek makamlara (Bab-ı Ali) ve yabancı diplomatik temsilciliklere yakınlaşmışlardır...” (G.,R.,D.,1985:77)

Bu paragraftaki ifadeler Osmanlı Devleti'nin Bulgarlara ayırım yapmadan yaklaştığını göstermektedir. İstanbul'da 30.000 Bulgar'ın olması Osmanlı'nın hoşgörülü, ırk ayırımı yapmayan devlet olduğunu kanıtlamaktadır. Osmanlı Devleti'nin ırksal ve dini anlamda tebaasına yönelik baskılarının olmadığını kanıtlayan güzel bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

G.,R.,D. (1985:78)'de Bulgar Ortodoks Kilisesi'nin İstanbul Fener Rum Patrikliği'nden kopma mücadelesi süreci üzerinde durmuşlardır.. Yukarıda Osmanlı'nın ekonomik, dini anlamda Bulgarları oldukça özgür bıraktığı hemen anlaşılıyor. Bulgar ulusal kilisesinin kurulma mücadelesinde Osmanlı Devleti'nden destek beklemektedir. Osmanlı Devleti'nin desteği karşılığında Bulgarların Osmanlı yönetimine sonsuz sadakati sunulmaktadır. Aslında Bulgar ulusal kilisesinin kurulma çabası Bulgaristan'ın bağımsızlık sürecini hızlandırma gayretinden başka şey değildir.

“Bizim çevremizdeki bütün halklar başkaldırdılar ve dünyada ne olduğunu görüyorlar ve ne yapılması gerektiğini de... Ama Bulgarların ne yapması gerekir? ...Şimdiye kadar kaldığımız gibi canlı-cenaze mi kalmamız gerekiyor? ...Biz Bulgarlar kendimizi halk gibi hissetmeye başlayalım, diğer Avrupa halklarının aynı haklarına sahipmişiz gibi. Bizim dilimizi canlı tutmamız gerekir ve ideallerimizi yitirmeden ki Hıristiyan'ız, Slav'ız, Moskofların kardeşiyiz, Sırlara ve öteki Slav halklarına kardeşiz. -İvan Bogorov'un Çağrısı'ndan, “Bulgar Kartalı” 1. Sayı, 20 Nisan 1846-“ (G.,R.,D., 1985:82)

Bu yazı ile Bulgar halkı isyana teşvik edilmektedir. Osmanlı Devleti'nin egemenliğinde geçen sürede Bulgarların yarı ölü olduğuna vurgu yapılıyor. Slav kardeşliğine methiyeler düzülürken dillerini canlı tutmaları gerektiği vurgulanıyor. Bulgarların Hıristiyan oldukları da özellikle vurgulanıyor. Kısaca ırk, dil, din olgularının uluslaşma sürecinde objektif etkenler arasında olduğuna vurgu yapılmaktadır. Aslında buradaki çağrıdan çok daha vahşi, kanlı naralarda değişik şiirlere yansımıştır. Ders kitaplarına yansımayan bir şiirde Çintilov adlı sair su şekilde seslenmektedir;

“Belinize ince kılıçlar

Kusanın,

Atalarınızın toprağı için

Ayaklanın,

Türklerin soyunu

Çiğneyin.” diye yazmıştır. (Kahraman, 1996: 85)

G.,R.,D. (1985:84)'te Bulgar halkının Osmanlı Devleti'ne karşı gerçekleştirdiği ayaklanmalardan söz edilmiştir. Köylülerin kötü silahlandıklarını bu yüzden bu halk savaşçıları sipahilerin kolayca dağıtarak, isyancıları kendi kanlarında boğdukları yazılmıştır.

Dikkat edilirse ders kitabında yine öğrencilere asla belirtilmemesi gereken bir ifade ile seslenilmiş: “Kendi kanında boğulmak.”

G.,R.,D. (1985:85)'te 6 Nisan 1841'de kutsal günde ise silahlı Müslümanların kiliseye girerek din adamlarına kötülükler yaptıklarını belirtmektedir. Ardından Bulgar halkının, Türk canilere ve nefret ettikleri feodallere karşı Nis bölgesinde tekrar ayaklandıkları vurgulanmıştır. Fakat köylülerin iyi donanımlı olmadığı, çoğunda silah olmadığı vurgulanarak bu isyanın Türkler tarafından bastırıldığı belirtilmiş. Daha sonra “Başıbozuk Askerlerin”

duyulmamış vahşetler yaparak 240 köy ve mahalleden daha fazla yerleşim yerini yaktıkları belirtilmiştir. Gelişen olaylarda kanlı haydut çetelerinin genç kızları ve çocukları da tıka basa doldurdukları sepetler içinde arabalarla İstanbul'a doğru götürdükleri yazılmış. Götürülen bu insanların köle olarak imparatorluğun geniş pazarlarında satılacakları yazılmış.

J.A.Blanki'den alındığı belirtilen bu yazılar ile müthiş bir Türk-Müslüman düşmanlığı yaratılmaya çalışılmıştır. Osmanlı Devleti köle taciri gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Osmanlı askeri birlikleri yine serkeş, düzensiz, yağmacı, çapulcu birlikler olarak gösterilmiş. Kitapta "Başibozuk" kelimesi Türkçe anlaşılabilir şekilde aynen yazılmıştır.

"Ormanların içine gizlenmiş köylerin içine ne kadar çok girersek o kadar daha derin umutsuzluk duygusuna kapılırız. Yasayanların tamamı Hıristiyan'dır. Bu köyler başibozuk askerlerin dalgalarının hedefi oldular. Nasıl ki avcı, zamanını avını izlemek için kullanıyorsa, onlar Bulgarlara tuzak kurarak zamanlarını geçiriyorlardı. Bazı yerlerde birçok yanmış evlere, sökülmüş meyve ağaçlarına, başiboş dolanan çocuklara ve korkmuş kadınlara rastlıyorduk. Her yerde vahşetin belirtileri ve tahribatın izleri vardı. -Fransız Gözlemci J.A.Blanki'nin İzahatlarından, 1841'de Bastırılan Nis Ayaklanması'ndan-" (G.,R.,D., 1985:85)

Bu tarihi kaynakta da Osmanlı askeri birlikleri başibozuk bir grup olarak gösterilmeye çalışılmış. Osmanlı askeri birliklerini vahşi ve yağmacı olarak nitelermeye yönelik bir yazı yazılmış. Başibozuk olarak adlandırılan birliklerin vahşi bir avcı gibi betimlenmesi öğrencilerde derin etki yaratma kaygısı taşımaktadır.

"Türkler; Çiprovet, Kopilovtsi, Jelyazna ve Klisura gibi dört Katolik köyüne geldikten sonra bütün kinlerini savunmasız ve korkudan şaşırarak Bulgarlara döktüler. Kaçmaları engellenenlerden, cinsiyetine ve yasına bakmaksızın çoğunu amansızca katlettiler; diğerlerini esarete götürdüler. Bu köyleri kilise ve manastırları ile beraber yaktılar, kül ettiler... Böylelikle bu ani kargaşada, her taraftan gelen düşman gazabının tehlikesinde felaket görülür gibiydi. Annelerin endişeleri, elbise, altın, gümüş veya takılar için değil çocuklarını Türklerin tırnaklarından kurtarmak içindi. Mecalsiz saygın yaşlılar ve nineler kaçmak için zayıftılar ve korkudan düşerek, düşman kılıcına kurban oldular. Burada erkekler ev, mal, mülk, bağ, bahçe veya toprak için değil; kaybolan esi, sevdiği nisanlısına ağlamaktadırlar. Başkaları dağlara kaçtılar, diğerleri tarlalarında dolaşmaktadır. Zorlu kaçışta 600 Çiprovolu soyundan, buna yakın Kopilovalı soyundan, 300 Jelyaznalıların soyundan ve 80 Klisuralıların soyundan ancak üçte biri kurtuldu. Din adamlarının sayısı bilinmese de en az 50 veya 60 kadar olduğu tahmin edilmektedir ve onlardan yalnız 14'ü kurtuldu. Diğer kesimler ve din görevlileri ölümden de beter olan esarete götürüldü..." (G.,G.,K., 1981:118)

Bu belgede Türklerin yine katliam yaptığı, masum Bulgarlara saldırdıkları, yaş - cinsiyet ayrımı yapmaksızın insanları öldürdükleri, sağ kurtulanları da esarete götürdükleri yazılmıştır. Türklerin kilise ve manastırları yaktıkları, halkın değerli eşyalarını yağmaladıkları, Bulgar halkının ise yağmalanan eşyalara değer vermeyip kaybettikleri yakınlarına üzüldükleri belirtilmiştir.

"Bütün çarpışmalardan galip gelen Müslümanlar ve sipahiler köyleri kuşatmaya başladılar... Öyle bir dönem oluştu ki bu tahribata en yakışanı barbalık çağıdır. Hiçbir şeye merhamet gösterilmedi; ne cinsiyete, ne yasa. Bütün gençlik zorla köleliğe sürüklendi -Siprian Rober'in Vidin Ayaklanması Tasviri'nden-" (G.,R.,D. 1985:88)

Bu kaynakta Osmanlı askeri birlikleri olan sipahiler ile Müslümanların işbirliği içinde olduklarına gönderme yapılmıştır. Din vurgusu üzerinde özellikle durulmuştur. İnsanların merhametsizce katledildikleri belirtilirken ders kitabında ulaşılmak istenen amaç yine öğrencileri Osmanlı, Türk ve Müslüman düşmanı olarak yetiştirmektir.

G.,R.,D. (1985:91)'de Kırım Savaşı ve bu savaşın Osmanlı Devleti üzerine etkileri üzerinde durmuşlardır. Özellikle Avrupa devletlerinin elçilerinin Bab-ı Ali'nin içişlerine ve dışişlerine doğrudan ve açıkça karıştıkları belirtilmiştir. Kırım Savaşı'nın Osmanlı Devleti'ni Avrupa ülkelerine bağlı hale getirdiğinden söz edilmiştir. Ayrıca Mithat Paşa'nın çalışmaları ile köy ekonomisinin canlandırıldığı, Ziraat Sandıkları'nın kurulduğu üzerinde durulmuştur. Fakat Bulgarlara yönelik eşkıyalık ve ağır vergi alma hareketlerinin devam ettiği belirtilmiştir. Şehir ekonomisinde de canlanmanın olduğu, Osmanlı'nın savaş sırasında aldığı askeri destek karşılığında Avrupa'nın ucuz mallarına kapılarını açtığı yazılmış. Bu durumun Bulgar zanaatçıları perişan ettiğini belirtmiştir. Tüm bunlara rağmen Bulgaristan ekonomisinin bazı zanaat dallarında geliştiği belirtildikten sonra ekonomik hayatın canlanmasının, fabrikaların açılmasının kurtuluş mücadelesi açısından önemli olduğuna vurgu yapılmıştır.

G.,R.,D. (1985:92)'de yer alan tarihi kaynakta 18 Şubat 1856 tarihli Hattı Hümayun'dan (Islahat Fermanı) söz etmiştir. Padişahın bütün vatandaşlarının sınıf, inanç ayırımı yapılmadan can, mal, namus haklarının garanti altına alınacağına söz verdiği yazılmıştır. Dini ibadetlerin özgürce yerine getirileceğinden, herkesin milliyetine bakılmaksızın devlet memuru olabileceği yazılmıştır. Her cemaatin herkesin gidebileceği okul açma hakkına sahip olduğu ifade edilmiştir.

G.,R.,D. (1985:94)'te Bulgar Kilisesi'nin kurulmasından söz etmektedir. Türk idaresinin kalabalık toplantılardan fevkalade korktuğu belirtilmiş. Halk ayaklanmasının çıkacağından endişelenen Türk yönetiminin sonunda özerk Bulgar Kilisesi'nin 28 Şubat 1870 tarihli fermanla kurulmasına izin verdiği belirtilmiştir. Bu sayfada kilisenin egemenlik alanı belirtilirken hayali Bulgaristan'ın da sınırları çizilmeye çalışılmıştır. Misya, Dobruca, Trakya ve Makedonya tüm etki alanı içinde gösterilmiştir. Böylece tarihi Bulgar sınırlarına gönderme yapılmıştır. Ayrıca Ortodoks kiliselerin mücadelesinin politik anlamı olduğu da açıktan belirtilmiştir.

G.,R.,D. (1985:96-97)'de Bulgaristan'da gerçekleştirilen eğitim-öğretim faaliyetlerinden söz etmişlerdir. Bu alandaki gelişmelerin Bulgar bağımsızlık mücadelesinde çok önemli olduğuna vurgu yapılmıştır. Kırım Savaşı'ndan sonra eğitim hareketinin hızlandığı ve Ruslardan geniş çaplı yardımlar alındığı belirtilmiştir. Odesa'da 300 Bulgar çocuğun burslu okuduğu belirtilmiş, bunların Bulgaristan'a dönünce öğretmen oldukları ve vatansever liderler olarak çalıştıkları belirtilmiştir. Rus kitaplarını tercüme eden Todor Burmov, Lüben Karavelov gibi bu kişiler, Rus kültürünün de Bulgaristan'da yayılmasında etkili olmuşlardır. Kurtuluşun arifesinde yani Osmanlı Devleti'nden ayrılmak için gerçekleşen isyandan hemen önce 1500 okulun Bulgar topraklarında faaliyet gösterdiğine vurgu yapılmakta ve övünç vesilesi sayılmaktadır.

Bu durum aslında Osmanlı Devleti'nin adaletli, hoşgörülü, çok kültürlülüğe izin veren bir devlet olduğunu kanıtlamaktadır. Bulgarların 1500 civarında okula sahip olmaları oldukça özgür bırakılmış ve geniş haklara sahip bir azınlık olduklarını göstermektedir.

G.,R.,D. (1985:98)'de Bulgarların eğitim alanındaki başarılarının Türk yönetiminde rahatsızlık yarattığı belirterek bu güçlü silahın Mithat Paşa tarafından durdurulmaya çalışıldığı ifade edilmiştir. Mithat Paşa'nın Türk ve Bulgar okullarını birleştirmek istediği belirtildikten sonra Osmanlı yönetiminin bu yolla Bulgarları kendisine bağlı tutmaya çalıştığına da vurgu yapılmıştır.

"...İkinci Braila çetesinde faaliyet gösterdiği için idama mahkûm edildiğinden dolayı Fransa'ya kaçmış, oradan da İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'dayken Kırım Muharebesi ilan edilmiştir. Hatırı sayılan memurların yardımı ile Rakovski tercüman olarak Türk ordusuyla cepheye gitmiştir. Başka cesur Bulgarlar ile casusluk ağını kurarak ve Türk ordugâhına ait bilgileri Ruslara iletmıştır. Türk polisi tarafında ajan olarak açıklandıktan sonra yorulmayan vatansever Avusturya'ya gitmiş, oradan da Rusya ve Sırbistan'a geçmiştir. Memleketinden uzakta olsa da işgal altındaki kardeşlerini düşünmekten vazgeçmemiştir..." (G.,R.,D., 1985:105)

Burada da yine Osmanlı Devleti'nin hoşgörüsü ve tebaasına güveni ortaya çıkmaktadır. Rakovski İstanbul'da Dışişleri Bakanlığı'nda dahi görev almıştır. Fakat Osmanlı Devleti bu kişinin ihaneti ile karşılaşmıştır. Acı olan düşmanla işbirliği yapan, vatana ihanet eden birisinin kanun karşısında yargılanamamasıdır.

"Tarihi Kaynak" adı altında verilen bilgilerde ise şunlardan söz edilmektedir:

"1. Biz bugün Sırbistan'da bulunan Bulgarlar, büyük hükümetin izniyle geçici Bulgar idaresini kurmaktayız.

2. Bu geçici Bulgar idaresi gerekli üyelerin imzaları ve onayından sonra Bulgar ayaklanması için bütün faaliyetleri yönlendirmeye tam yetkilidir. -Geçici Bulgar İdaresi Tüzüğü'nden. Belgrat 15 Haziran 1862-" (G.,R.,D., 1985:107)

Geçici Bulgar yönetiminin kurulmasından söz eden tarihi kaynak Osmanlı Devleti'ne karşı Panslavizm'in boyutlarını gösteren güzel bir örnektir.

"Buzluca da ki çete takip edenler tarafından sarıldı. Çok sayıdaki düşman, açlık ve susuzluk kahramanların iradesini kıramadı. İyi silahlanmış Türk askerlerine üç saat karşı koydular. Sonunda göğüs göğse dövüştüler. Hiç biri teslim olmak için el kaldırmadı. Tek bir düşünce güçlü olmalarını sağladı; Bulgarların bağımsızlığı için nasıl öleceklerini tiranlara göstermek. Bu son savaşta voyvodaları Hacı Dimitir da öldü...60'lı yılların sonlarında çetecilik hareketi yeni ve daha yüksek asamaya geldi. Bulgaristan'dan üç çete geçti: Panayot Hitov'un, Filip Totü'nün ve Hacı Dimitir ile Stefan Karaca'nın. Çetecilerin kahramanlıklarına rağmen çetecilik hareketi halk ayaklanmasını gerçekleştiremedi. Bundan dolayı milliyetçiler silahlı bağımsızlık mücadelesi için yeni yollar aradılar." (G.,R.,D., 1985:112)

G.,R.,D. (1985:112)'de yine çete ayaklanmalarından söz etmişlerdir. Sevlievo civarındaki Kanlıdere'de şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Çeteci Bulgarların saldırgan Türkleri geri püskürttükleri belirtilerek Türk askerleri için canavarlaşmış kalabalık, Bulgar çeteciler için ise sevimli tabirleri kullanılmış. Hatta çete direnişi destansı bir tarzda anlatılarak çetecilerin yalnız kılıçla dövüştüklerini, voyvodaların da çok cesur oldukları dile getirilmiştir.

Çete ayaklanmaları konusunda daha önce de belirttiğimiz ilginç bir tespit tekrar yapılabilir. Çetecilerden ve isyancılardan bazılarının adları şöyledir: Stefan Uzunov, Hacı Dimitir, Sırma Voyvoda, Stefan Karaca, İnce Voyvoda gibi. Bu isimler bile Bulgarların

Türkler ile gerçekte ne kadar kaynaştıklarını göstermektedir. İsimlerin çoğunda Türkçe ifadeler vardır.

Osmanlı Devleti için ders kitabının yazarları tiran-zorba tabirini kullanmaktan yine çekinmemişlerdir.

“...Sırp-Bulgar Federasyonu için Karavelov’un düşüncesi enteresandır. Daha sonra bu fikrini geliştirerek Tuna Federasyonu için tavır değiştirmiştir. Bu federasyona Romanya, Arnavutluk ve Rumlar da girmelidir, yeter ki Rumlar Bulgarlara karşı işgalci tutumlarından vazgeçsinler...” (G.,R.,D., 1985:114)

G.,R.,D. (1985:114) asi Lüben Karavelov’un planlarını açıklamaktadırlar. Balkanlar’da Panlavizm’in boyutunu bu planlar ortaya çıkarmaktadır. Tuna Federasyonu adı ile Balkan-Slav Birliği düşüncesine vurgu yapılmıştır.

“Tarihi Kaynak” adı altında verilen bilgilerde şunlardan söz edilmektedir:

“Biz Bulgarlar 450 yıldan beri bu ağır, en acımasız ve en cehennem zulmü yaşatan tiranlık yönetiminin altına düştük... -1870 Yılında Lüben KARAVELOV Tarafından Yazılan “Bulgarların Sesi” Risalesi’nden-“ (G.,R.,D., 1985:114)

Bu tarihi kaynaktaki Bulgaristan’daki Osmanlı yönetimi için acımasız, ağır, cehennem azabı gibi kavramlar kullanılmıştır. Lüben Karavelov’un risalesinden alınan bu ifadelerin ders kitabında yer alması Bulgar ders kitaplarının Türklere karşı nefret asılamaya çalıştığını yine göstermektedir. Acı olan bu ifadeleri Türk öğrencilerin de körpeçik beyinlerine asılamaya çalışmalarıdır. Bu ifadeler ile Türk öğrenciler kimlik bunalımına itilmeye çalışılmıştır. Konu sonunda öğrencilere yöneltilen sorularla Karavelov’un fikirleri yine empoze edilmeye çalışılmıştır.

Nabi (1936), Bulgar tarihinde Türk düşmanlığı inkâr edilmez bir surette meşrudur. Tarihinde başka bir hadise olmayan Bulgarların, milletin yurtseverlik ve kahramanlık damarlarını harekete geçirmek için, Türklükten gördüğü baskıları ve onlara karşı yapmış olduğu kahramanca ayaklanmaları sayıp dökmesi mazur görülmelidir. (akt. Kahraman, 1996: 58-59)

“Tarihi Kaynak” adı altında verilen bilgilerde ise şunlardan söz edilmektedir:

“AMİL- Balkan yarımadasındaki Türk hükümeti ve devlet sistemindeki zulüm ve insafsızlık (insanlık dışılık, tiranlık).

HEDEF – Genel bir ihtilal ile şimdiki devlet rejiminde kökten değişiklik yaparak despot-zulüm sistemini demokratik cumhuriyet (halk yönetimi) ile değiştirmek. Burada bizim atalarımız silahlarıyla ve kanlarıyla aldılar bu toprakları... Hak ve gerçekler için mabet dikilmelidir; Hürriyet... Bulgar, Türk, Yahudi v.s. her yönde eşit olacak... -Tahmini 1871 yılı V. Levski tarafından hazırlanan Bulgar Milletinin Bağımsızlığı İçin Çalışanların Yönetmeliği’nden-“ (G.,R.,D., 1985:117)

Bu tarihi kaynaktaki Osmanlı rejimi ve Türk yönetimi zulüm, insafsızlık abidesi olarak gösterilmektedir. Giriş kısmı aslında söyle demek istemektedir. Osmanlı Devleti’nin ne kendisinde ne de rejiminde insanlık yoktur. Vasil Levski’den alınan bu ifadeler oldukça bayağıdır. Bulgarların Türk düşmanlığını kendi ulusallaşmaları sürecinde sık sık her fırsatta insafsızca kullandıkları görülmektedir. “Tarihi Kaynak” adı altında verilen bilgilerde şunlardan söz edilmektedir:

“Bulgar Milletinin Bağımsızlığı İçin Çalışanların Nizamnamesi

AMİL- Balkan yarımadasında ki Türk hükümeti ve devlet sistemindeki zulüm ve insafsızlık (insanlık dışılık, tiranlık)

HEDEF- Genel bir ihtilal ile şimdiki devlet rejiminde kökten değişiklik yaparak despot-zulüm sistemini, demokratik cumhuriyet (halk idaresi) ile değiştirmek. Burada bizim atalarımız silahlarıyla ve kanlarıyla aldılar bu toprakları, bu gün ise burada Türk kesecileri ve yeniçerileri kudurmaktadır. Orman kanunu yürürlüktedir. Bağımsızlığın, hakkın ve gerçeğin mabedi dikilmelidir; Hürriyet. Türk çorbacılığı yerini huzura, kardeşliğe ve bütün milletler arasında ideal eşitliğe bırakmalıdır. Bulgar, Türk, Yahudi v.s. her yönden eşit olacak, dininde, milliyetinde, vatandaşlık haklarında bütün milletlerin oybirliği ile kabul edilen yasalara göre işlem yapılacaktır. Bu inkılâbı yapabilmek için gerekli olanlar:

1.Düzenleme

2.Para

3.İnsan

4.Silah ve diğer levazım...” (G.,G.,K., 1981:154)

5. sınıf ders kitabında tarihi kaynak şeklinde verilen bilgiler 9. ders kitabında oldukça detaylı bir şekilde sunulmuştur.

Bu belgede Osmanlı yönetimi despot bir tiranlık şeklinde ifade edilmiştir. Türk kesecileri (vergi toplayıcı), yeniçerilerin ve Türk çorbacıların (yöneticilerin) kudurdukları vurgulanmıştır. Vasil Levski'den alınan bu belgede tarihi bir çarpıtma ve bilgi yanlısı vardır. Çünkü 1871 yılında yeniçeri gücü yoktur. Osmanlı Devleti 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nı tasfiye etmiştir.

“Tarihi Kaynak” adı altında verilen bilgilerde şunlardan söz edilmektedir:

“Vatanımızı özgür görmeye susamışız, eğer istersen bundan sonra bana kaz gütmeyi emret... Vatanımın özgürlüğüne kendimi şehit adadım, her hangi bir şey olmaya değil... Vatanımı özgür görmekten başka ne isterim? Bu gün bunu yapmaya kendimi şartlandırdım mı? (Benim vatanım için önceden çizilmiş kaderim bu değil mi?) Kendimi yüksek makamda görmektense, şuracıta öleyim kardeşim. Bu özellikleri her Bulgar savaşçısına asılamamız gerekiyor ve o zaman geleceğimiz aydınlanacak ve Bulgaristan Avrupa da şiddetle gürleyen tek devlet olacaktır... -1871 Yılında Filip Totü'ye Levski Tarafından Gönderilen Mektuptan-“ (G.,R.,D., 1985:120)

Bu tarihi kaynaktan Vasil Levski'nin mektubundan söz edilmiş. Vatan sevgisi, kendini vatana adama, bağımsızlık temaları işlenmiştir. Kişinin vatanı için çıkar beklemeden kendisini feda edebilmesi gerektiği mesajı verilmeye çalışılmıştır. 1980'li yıllardaki Bulgaristan yönetimi de rejime mutlak itaat eden, rejimi askla seven bireyler yetiştirmek amacıyla olduğu için metni kitapta ayrıntılı olarak işlemiş olabilir.

Nabi (1936), Tarih, Bulgaristan'da, Türk düşmanlığı propagandasını besleyen en mühim unsurdur. Milli bayramlar ve yıldönümleri, birçok hatiplerin milli kahramanlıklarından bahsetmek vesilesiyle Türklük aleyhinde bir sürü yalan ve tahriklerini açıkça haykırmalarına fırsat vermektedir. (akt. Kahraman, 1996: 60)

“Tarihi Kaynak” adı altında verilen bilgilerde şunlardan söz edilmektedir:

“1. Bulgar İnkılâp Merkezi Komitesi'nin amacı silahlı ve manevi ihtilal yaparak Bulgaristan'ı kurtarmak...

2. Bu amacın gerçekleşmesi için her yol serbesttir: Propaganda, basın, silah, ateş, ölüm v.s

...

4. Arzumuz, Bulgarların yaşadığı topraklarda, Bulgar milletinin örf, adet ve geleneklerine göre idarenin de Bulgar olmasıdır, hangilerinde Romen, Sırp, Karadağlı veya Rum yasıyorsa, o topraklar onların özelliklerine göre idare edilmelidir.

...

8. Bizim düşmanlarımızın ve rakiplerimizin arasına Bulgar çorbacılarını ve ucubelerini saymaktayız, halkın amacına engel olmaktadırlar, her yerde ve her zaman onları yok edeceğiz.

10. Biz Türk halkına karşı ayaklanmıyoruz, Türk hükümetine ve onu savunanlara karşıyız...” (G.,G.,K., 1981:157)

Bu belgede Bulgaristan'ın bağımsızlığı amacıyla hazırlanan bir programdan söz edilmiştir. 2. maddede Bulgaristan'ın kurtuluşu için insan öldürülmesinin serbest olduğunun yazılması dehşet vericidir. 4. maddede Panславизм'e gönderme yapılmıştır. 8. maddede ise Osmanlı idaresinde görev alan işbirlikçi nitelenen Bulgarların bile yok edileceğinin yazılması belgeyi yazan kişilerin gözlerini kan bürüdüğünü güzel bir şekilde kanıtlamaktadır. 10. maddede de Türk halkı ile sorunları olmadığı, Türk hükümetine düşman oldukları dile getirilirken iki nokta dikkat çekicidir:

a.Osmanlı hükümeti yerine Türk hükümeti kullanılmıştır. Bu, isyancıların Osmanlı Devleti ile Türk kavramını özdeşleştirdiklerini ve Osmanlı Devleti'ni ulusal bir devlet olarak gördüklerini gösterir.

b.19. yüzyılın sonlarında Bulgar komitacılar ülkelerinde Türk olduğunu kabul ederken, 1984 yılında Bulgar yönetimi isim değiştirme sürecinde, ülkesinde Türk olmadığını, bunların zorla Müslüman yapılmış Bulgar oldukların iddiasını savunmuştur.

“Tarihi Kaynak” adı altında verilen bilgilerde şunlardan söz edilmektedir:

“Tekrarlıyorum! Türkiye'nin geleceği yoktur, bir cesettir... Bize Türkiye'deki değişimler, vaatler, ikilemler (düalizm) anlamı olmayan kelimelerdir. Bu ağır ve iğrenç durumdan çıkış yeni prangalar değil... -Hristo Botev'in Halkın Dünü, Bugünü ve Yarını Makalesi'nden Duma Gazetesi 1871-“ (G.,R.,D.,1985:123)

Bu tarihi kaynakta çok ilginç bir ifade yer almış: “Türkiye”. Osmanlı Devleti yerine bu kavramın kullanılması burada Osmanlı-Türk kavramlarının aynı tutulduğunu göstermektedir. Osmanlı için ceset, cenaze ifadelerine yer verilmiştir. Osmanlı yönetimi için ağır ve iğrenç kavramlar kullanılmıştır. Karsımıza yine Osmanlı-Türk nefreti çıkıyor. Osmanlı Devleti'nin yapmaya çalıştığı ıslahatların herhangi bir sonuca ulaşmayacağı ifade edilmeye çalışılmıştır.

“Tarihi Kaynak” adı altında verilen bilgilerde şunlardan söz edilmektedir:

“Bulgarların silahlanması başlangıçta gizliydi ve dikkat çekmiyordu, fakat sonbaharda bu is açıktan olmaya başladı... Bu ayın başında, hafta içinde Filipopolda (Filibede) on bin okkaya yakın mermi yerli halk tarafından satın alındı. Bu Bulgarları

keyiflendirdi... Türkleri onlara karşı tahrik etti. -Nayden Gerov'un Ayaklanma Hazırlıkları Raporu'ndan 12 Nisan 1876-“ (G.,R.,D.,1985:128)

Tarihi kaynak adı altında verilen yazı 1876 yılında ve sonrasında yaşanan gelişmeleri bütün çıplaklığı ile ortaya koymaktadır. Bulgarlar Türk sivilere karşı açıktan silahlanmışlardır. Bu silahlanma açıkça bir isyan ve katliam amacıyla yapılmıştır. 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası yüz binlerce Türk'ün nasıl katledildikleri, yurtlarından sürgün edildikleri gözler önüne konulmaktadır. Bu belge Bulgarların şehirleri cephaneliğe çevirdiklerini göstermektedir. Bulgarların Türklere karşı saldırgan ve hunharca tutumları değişik kaynaklara da yansımıştır. Örneğin:

"- Nyama hristiyanska Iyubov mejdu nas govorese toy sirdito.

- Tiya kuçeta otdavna trabvase da se pomirosat, ili pık da otidat

pri svoya prorok. Öfkeli söylendi:

- Aramızda Hıristiyan sevgisi yok.

- Bu köpeklerin çoktan mukaddes yağla yağlanmış olmaları veya Muhammed'lerinin yanına gitmeleri gerekiyordu.” (Kahraman, 1996:88)

“Tarihi Kaynak” adı altında verilen bilgilerde şunlardan söz edilmektedir:

“Bulgar Kardeşlerim!

Vahşi zulmün (canavarca tiranlığın) sonu geldi. Beş asırdan beri Osmanlı idaresine (zorba yönetimine) sabretmekteyiz... Bulgaristan'da, Trakya'da ve Makedonya'daki bütün Bulgarlar için halk ayaklanmasının günü geldi... Silahlara sarılın ve hepimiz beraber onlara (Türklere) karşı mertçe dövüşelim, böylelikle vatanımızı ve özgürlüğümüzü savunalım!

Ey Bulgar! Sağ olduğunu kanıtla. Özgürlüğünün değerini bildiğini göster! Bu gün isyan ederek ve savaşarak, kendi kanınla özgürlüğünü kazan! Testere gibi boğazını kesen boyunduruğun (hamut) param parça olsun! ...Bu günden itibaren milletimizin adına medeni dünyanın önünde ilan ediyoruz: Ya tam bağımsızlık ya da ölüm! -Oboriste Oturumunda Kabul Edilen Bulgar Milletine Ayaklanma Çağrısı-“ (G.,R.,D.,1985:132).

Tarihi kaynak tüyler ürpertici bir çağrı niteliği taşımaktadır. Osmanlı yönetimi canavar bir tiranlığa, zorbalığa, zalimliğe benzetiliyor. Korkunç olan taraf Bulgarlar, Türklere karşı silahlanmaya çağrılıyor ve beş asırlık yönetimin Türk kanı dökülerek sonlandırılacağı açıklanıyor. Osmanlı yönetimi halkın boğazını kesen hamuta benzetilmiştir. Ders kitabında bu tür ifadeler sayısız kereler tekrarlanmıştır. Bir öğretim yılı süresince her tarih dersinde öğrenciler Türkler ve Osmanlı ile ilgili benzer değerlendirmelerle bombardımana tutulmuşlardır. Öğrencilerin beyinleri Türk düşmanlığı ile sistematik bir şekilde yıkanmaya çalışılmıştır.

Bıyıklıoğlu (1986), su şekilde yazmaktadır: Layard, yine konuyla ilgili olarak Hükümetine gönderdiği raporda şöyle demekteydi: “Rusya İmparatorluğu'nun ahalinin mal ve canlarına riayet olunacağı vaadinden sonra Bulgaristan'da, barış zamanında, itaat etmiş Türklere karşı her türlü tecavüzde bulunulmuştur. Bu yönden bu mezalim, bir kat daha takbih olunmaya sayandır. Ruslar, Bulgarlar tarafından islenen mezalimi önlememişler, kendileri de Türk köy ve kasabalarını yakıp yıkmak ta Bulgarlardan geri kalmamışlardır.” (akt. Önen, 1992:5)

2.5.1. Belgeler

“Oboriste de Seçilen Komisyon Tarafından (15–17 Nisan 1876) Hazırlanan Bulgar Halkına Ayaklanma Çağrısı:

Bulgar kardeşlerim!

Vahşi zulmün (canavarca tiranlığın) sonu geldi. Beş asırdan beri Osmanlı zorba yönetimine sabretmekteyiz. Hepimizin beklemekten sabrı tükendi. Bulgaristan’da, Trakya’da ve Makedonya’da bulunan bütün Bulgarlar için ayaklanma günü geldi. Her dürüst Bulgar, damarlarında temiz Bulgar kanı akan, eskiden de bizim çarların Kurum, Simeon, Boris ve Asen’in damarlarında da aynı kan akardı, elinde silah ile ayaklanmaya mecburdur. Daha ilk vuruşta düşmanı temizleyelim.

Bizim kahraman Bulgarların, ölümden korkmamaları gerekmektedir. Bulgarlar, kendiliğinden (içeriden) çürümüş (kokuşmuş) ve çoktan beri kendi yok olusunu bekleyen Türk idaresinden korkmamalıdır.

Kardeşler ileri! Elinize silah alın ve onunla, hepimiz beraber mertçe savasalım, böylelikle vatanımızı ve özgürlüğümüzü savunalım.

Ey Bulgar! Sağ olduğunu kanıtla. Özgürlüğünün değerini bildiğini göster! Bugün isyan ederek ve savaşarak, kendi kanınla özgürlüğünü kazan! Testere gibi boğazını kesen boyunduruğun (hamut) param parça olsun! Cesur ve mert ol! Düşmanla korkusuzca savaş, fakat esir düşenlere de merhametini esirgeme. Bu günden itibaren milletimizin adına medeni dünyanın önünde ilan ediyoruz: Ya tam bağımsızlık ya da ölüm!

İleri! İleri kardeşler. Tanrı bizimledir!

İmza: Trakya’daki savaşçılar tarafından basılmıştır.

Not: Ayaklanma aniden ilan edildi.

-Batak için hazırlandı.-“ (G.,G.,K., 1981:165)

Bu belgenin benzeri 5. sınıf ders kitabında tarihi kaynakça olarak yer almıştır. 9. sınıf belgesi daha detaylı olarak sunulmuştur. Osmanlı Devleti yine vahşi zulmün simgesi olarak gösterilmiştir. Artık Bulgarların sabrının kalmadığı, damarlarında temiz Bulgar kanı olan kişilerin düşmanı temizlemek için silaha sarılmaları gerektiği belirtilmiştir. Irkçı ve saldırgan ifadeler yine korku filmlerinin senaryolarını aratmayacak türdendir. Öğrenciler arasına kin ve nefret tohumları ekilme amacı ile hazırlanmıştır.

2.5.2. Tarihi Kaynak

“Orada gördüklerimiz o kadar korkunçtu ki, insan bakısını bir an bile orada tutamıyor... İnsan iskeletleri, onlardan sarkan giysiler ve etler, yığın halinde çürüyorlar, kadın kafatasları, küllerde sürüklenen saçlar, her yere dağılan çocuk kemikleri. Canlı canlı yirmi kişinin yakıldığı evi, biraz ileride on kadar kızın saklandığı ve hepsinin kesildiği evi gösterdiler, kemikleri kanıt olarak durmaktadır. Her yerde dehşet, dehşet... -İsyandan Sonra Batak Şehrini Ziyaret Eden Amerikan Gazetecisi Makgahan’ın Notları’ndan-“ (G.,R.,D., 1985:136)

Tarihi kaynak yine korku filmini andıran ifadeler ile doludur. Kitapta yer alan bu cümlelerden sonra Bulgaristan’da bu kitap ile tarih dersi gören öğrencilerin korku filmi

izlemelerine gerek kalmamıştır diye düşünüyorum. Ders kitabındaki bu cümlelerin öğrencilerin ruh sağlığını bozacağı kanısındayım.

G.,R.,D. (1985:137)'de 1877–1878 Osmanlı-Rus harbine yönelik açıklamalar yapılmıştır. Bulgarların gönüllü olarak Ruslara yardım ettikleri belirtilmiş. Ruslara ikmal, iâşe, tedavi gibi birçok alanda yardımcı oldukları belirtilmiştir.

G.,R.,D. (1985:138)'de Osmanlı ordusu yenilince batı bölgelerinde, Rodoplar'da Ruslardan her türlü destek alan Bulgar haydut çetelerinin dehşet saçtıkları açıkça vurgulanmıştır. Osmanlı feodalleri, başıbozuk askerler gibi nitelermeler yine tekrarlanmıştır. Bayrak kutsanması töreninde Osmanlı egemenliği için “Kanlı Esaret” ifadesi kullanılmıştır.

Balkanlı (1986), şunları yazmaktadır: Bulgarlar, Osmanlı hâkimiyeti altında geçirdikleri 500 yıllık zamanı “Çerno Robstvo” diye anmaktadırlar. Bunun öcünü almak için de yeni nesillere kin asılamaktadırlar Okullarda öğretmenler bu kini telkin etmişlerdir. (akt. Kahraman, 1996: 58)

“En karanlık esaret yıllarında bile komsu milletlerin özgürlüğü için binlerce Bulgar şehit oldu. Bulgarların bu şiddetli fedakârlık duygusu yabancı feodal idaresine karşı yürüttüğü mücadeleden kaynaklanmaktadır. En sonunda “Kalkınma Devri'nde” milletimiz Avrupa ruhu ve kültürü ile kaynaştı. Özgür milletlerin tecrübelerinden faydalanarak, Osmanlı geri kalmışlığından ayrılarak Avrupa milleti oldu. Bu yönde Rusya'nın yardımı fevkalade oldu. Yasamın her alanında bu yardımın olumlu tesiri hissedilir oldu...” (G.,R.,D.,1985:141)

Bu topraklar üzerinde Bulgar, devleti kurmak, adeta sezaryen ameliyatı gerektirdi. Bu ameliyat, Bulgarlar için “Kurtuluş”, Türkler için ise felaket oldu. 1877 – 1878 Türk-Rus Savaşı'nda Tuna ve Edirne vilayetleri Türklerinin önemli bir bölümü yurtlarından sökülüp atıldı, bir bölümü kılıçtan geçirildi. Aynı zamanda Türklerin mülkleri yağmalandı, zorla ellerinden alındı. Rusların deyimiyle oralarda bir “Toprak ihtilali” (agrarniy peverot) yapıldı. Türk toplumunun okul, cami, mescit, hayrat vs. gibi tüm kurumları da saldırıya uğradı ve çoğu yakılıp yıkıldı. Rumeli Türklüğü tam bir bozguna uğratıldı. (Şimşir, 1986:386)

2.5.3. Ders Tekrarı ve Yinelenen Vurgular

G.,R.,D. (1985:140–141)'i ders tekrarı olarak yazmışlardır. Ünitelerde öğrenilenler kısaca özetlenmiştir. Bu özet kısmında Osmanlı Devleti ve Türkler için, Bulgarların da içinde buldukları durum için su ifadelere vurgu yapılmıştır:

- Osmanlı feodalizmi
- Yabancı esareti
- Feodal yönetim
- Esaret
- En karanlık esaret yılları
- Yabancı feodal idaresi

**ULUSLARARASI TÜRK EĞİTİM
BİLİMLERİ DERGİSİ Yıl:2, Sayı:2,**

NİSAN 2014

Bulgaristan’da okutulan ders kitaplarında karşılaşılan ifadeler siyasi, dini ve ekonomik ifadeler halinde gruplandırılarak aşağıdaki tabloda verilmiştir.

SİYASİ		DİNİ	EKONOMİK
Esaret altında uzun ve sıkıntılı yıllar	Damarlarında temiz Bulgar kanı akan	Hıristiyan savaşçılığının	İdarecilerin lüks içinde yaşaması
Binlerce köylünün katledilmesi	Acımasız katliamlar	Dininden, inancından koparılmak	
En karanlık esaret yılları	Kasaba ve köylerin yok edilmesi	Hıristiyan çocukların zorla alıkonulması	Esarete götürülmek
Kızların kesildiği ev	Nasıl öleceklerini tiranlara göstermek	Kilise ve manastırları yakmak	Osmanlı Feodalizmi
İstilacılar	Ağır esaret	Gâvur	Fakir Hıristiyanlar
Çürümüş, kokuşmuş Türk idaresi	Başbozuk askerlerin vahşeti	Ölüm tehdidi ile din değiştirmek	Rüşvetçilik
Testere gibi boğazını kesen boyunduruk	Nefret edilen yönetim	İnançsız zorbanın büyük zulumu	Kan vergisi
Zorba yönetim	Kazığa oturtmak	Yalancı Müslümanlık dini	Halkın nefret ettiği feodaller
Boyunduruk altındaki halk	Lanetlenmiş düşman	Dini fanatizm	
Türk çorbacıları	Düşmanı kesmek	Zorla Müslümanlaştırılma	
Ağır acımasız cehennem zulumü yaşatan tiranlık	Namussuz, imansız ve gaddar Türk hükümdarı	İşgalci	Orta çağ sefaleti
Baskıcı rejim	Ateşte yakılmak	Manevi ortamı çöplüğe çevirmek	Kanlı haydut çeteleri
Bulgar savaşçısı	Yerel feodal baskısı	Namussuz, imansız	
Eziyet ve zulüm	Diri diri yakılarak ve taşlanarak öldürülmek	Milliyetçi ve dini ayrımcılık	Osmanlı feodal sisteminin öldürücü karakteri
Kendi kanlarında boğulmak	Acımasız bir şekilde intikam almak		Fakir ve zor hayat
Osmanlı tarafından Gaddarca katledilmek	Vahşi Asya keyfiyeti		Köleliğe sürüklenmek
Feodal aristokrasi	Zorbalık		Türk kesecileri
Başbozukluk	Acımasız zorbalar		Yağma ve talana dayanan ekonomi
Vahşi zulüm	Çocuklarını Türklerin tırnaklarından kurtarmak	Bulgar kızlarının zorla Müslümanlar ile evlendirilmesi	
Aman vermeden katletmek	Kadın kafatasları Çocuk kemikleri	Benliğini kaybetmek	
Yeniçerilerin kudurlmaları	Düşman kılıcına kurban olmak	Çile çeken	Açlık
Kansız bırakılmak	Ağır ve iğrenç durum	Hıristiyan psikolojisi	Olağan üstü sefil bir

			hayat
--	--	--	-------

3.BEŞİNCİ VE DOKUZUNCU SINIF TARİH DERS KİTAPLARINI BULGARİSTAN'DA DERS KİTABI OLARAK OKUYAN TÜRK ÖĞRENCİLERLE YAPILAN GÖRÜŞMELER

3.1.1970 Doğumlu Görüşmeci (1985–1986 Yıllarında 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı)

1980 sürecinde okuduğunuz Bulgar tarih kitapları ile ilgili belleğinizde yer eden önemli bir bilgi ya da resim var mı? Varsa nedir? Neden? Açıklayınız.

Dersle ilgili pek bir şey hatırlamıyorum çünkü tarih dersinden nefret ediyordum. Bu ders benim için tam anlamıyla bir işkenceydi. Dersle ilgili olarak bazı ifadeleri ve resimleri hatırlıyorum. Türkler ve Osmanlı ile ilgili sürekli aynı ifadeler tekrarlanıyordu. Bir süre sonra bu ifadeler bana önemsiz gelmeye başlamıştı. Yani ifadeleri kanıksamıştım. Türkler ile ilgili hatırladığım bazı ifadeler; Türkler geldiler, kestiler, öldürdüler, yaktılar, kadınları ve çocukları götürdüler şeklindedir. Kitapla ilgili ilginç sayılabilecek bir olay hatırlıyorum. Bulgar öğretmenimiz anlatmıştı. Bu anı “Batak Olayı” ile ilgili. Öğretmenimiz Osmanlı paşasının halka iyi davrandığını belirtti. Ama bir süre sonra Bulgar çeteleri ve haydutları paşanın çocuğunu kaçırap öldürüyorlar. Çocuğun kafasını bir kazığa geçiriyorlar. Paşada suçlular bulunana kadar insanların kafasını kestirmiş. Bunu hiç unutmadım. Ayrıca tarih derslerini tamamlayıcı filmler seyrederdik. Bu filmlerde Osmanlı ve Türkler sürekli aşağılanırdı. Bu filmleri izlemek mecburiyetindeydik. Tarih dersinde öğretmenimiz Osmanlı'nın bazı Bulgarları zorla Türk ve Müslüman yaptığını şimdi ise kendini Türk zanneden bu kişileri aslında Bulgar olduğunu söylüyordu.

Bulgaristan'da okuduğunuz sınıfta Bulgar öğrenciler var mıydı? Varsa bu öğrencilerin tarih derslerinin işlenmesi sonrası size karşı farklı yaklaşımlarını hissettiniz mi? Açıklayınız.

Sınıfımızın büyük çoğunluğunu Bulgar öğrenciler oluşturuyordu. Bu öğrencilerin tarih dersleri sonrası yaklaşımlarında farklılıklar hissetmedim. Fakat bir kez bir erkek öğrenci öğretmen dersi anlatırken pis Türkler diye bir çıkışta bulunmuştu. Her hangi bir tepki veremedim. Çünkü Türk kimliği taşıyordum. Artık Bulgar adına sahiptim. Zaten öğretmenlerinde bazen itiraz edecek var mı şeklinde beklenti içine girdiklerini seziyordum.

Tarih dersleri işlenirken kendinizi ruhsal açıdan rahatsız hissettiniz mi? Açıklayınız.

Tabi ki çok kötü hissediyorsun fakat ses çıkaramıyorsun. Tarih dersleri işlenirken ilk dönemde kendimi çok ezik hissediyordum. Derste içimden bağırarak geliyordu. Zamanla bu ifadeleri sıradan ifadeler olarak kabul ettim. Derste neler anlatıldığı, neler okunduğu beni ilgilendirmiyordu. Dersin varlığı ya da yokluğu benim için anlam ifade etmiyordu. Belki de dersle ilgili pek anımın olmaması da bundan dolayıdır.

Bulgaristan yönetiminin ve Bulgar halkının Türklere yönelik tutumları ile ilgili bilgiler verebilir misiniz? Unutmadığınız bir anınız ya da duyumunuz var mı? Açıklayınız.

1985 de isimlerimiz değiştirildi. İsim değişikliği benim için şizofrenik bir vaka gibiydi. Bulgar yönetiminden nefret ediyordum. Çift kişilikli gibiydim. Evde farklı bir isim ve dil kullanıyorsun, sokağa çıkınca okula gidince farklı bir dil ve isim kullanıyorsun. Bir çeşit içsel parçalanma yaşıyordum. Özellikle sınıfta öğretmen Bulgar ismini okuduğunda kendimi milyonlarca insanın önünde çırılçıplak kalmış gibi hissettim. Hele çaresizliğimi anlatacak kelimeler bulamıyordum.

3.2.1974 Doğumlu Görüşmeci (1985–1986 Yıllarında 5. Sınıf Tarih Ders Kitabı)

1980 sürecinde okuduğunuz Bulgar tarih kitapları ile ilgili belleğinizde yer eden önemli bir bilgi ya da resim var mı? Varsa nedir? Neden? Açıklayınız.

Tarih ders kitaplarıyla ilgili önemli bilgiler hatırlamıyorum. Öğretmenimiz Bulgar kökenliydi. Ben de ders çalışmasını sevmeyen bir öğrenciydim. Güreşçi olmak en büyük amacımdı. Bundan dolayı derslerle ilgili pek bilgi hatırlamıyorum. Fakat öğretmenlerimizin izlettirdiği filmleri çok iyi hatırlıyorum. Sınıftaki öğrencilere göre yaşım büyük olduğu için filmlerin hangi amaçla izlettirildiğini anlayabiliyordum. Filmlerde Türklerin aşağılandığını, oldukça vahşi ve barbar gösterildiklerini hatırlıyorum.

Bulgaristan'da okuduğunuz sınıfta Bulgar öğrenciler var mıydı? Varsa bu öğrencilerin tarih derslerinin islenmesi sonrası size karşı farklı yaklaşımlarını hissettiniz mi? Açıklayınız.

Sınıfımızda az sayıda da olsa Bulgar öğrenci vardı. Ders sırasında ve sonrasında herhangi bir sorun hatırlamıyorum.

Tarih dersleri islenirken kendinizi ruhsal açıdan rahatsız hissettiniz mi? Açıklayınız.

Öğretmenimizin tarih dersinde Türkleri ve Osmanlı Devletini aşırı kötüleyici bilgiler aktardığını hatırlamıyorum. Tarih dersleri benim için normal bir ders gibiydi.

Bulgaristan yönetiminin ve Bulgar halkının Türklere yönelik tutumları ile ilgili bilgiler verebilir misiniz? Unutmadığınız bir anınız ya da duyduğunuz var mı? Açıklayınız.

Adımın değiştirilmesini asla unutamam. Bu çok aşağılayıcı bir uygulamaydı.

3.3.1977 Doğumlu Görüşmeci (1988 5. Sınıf Tarih Ders Kitabı)

1980 sürecinde okuduğunuz Bulgar tarih kitapları ile ilgili belleğinizde yer eden önemli bir bilgi ya da resim var mı? Varsa nedir? Neden? Açıklayınız.

Tarih dersiyle ilgili hiç de hoş olmayan anılarım var. Öğretmenimiz Bulgar kökenliydi. Türklere yönelik baskıların doruk noktasına ulaştığı dönemdi. Tarih dersinde öğretmen bir olay anlattı ki hayatım boyunca unutamam. Öğretmen kitapta yer alan bir resme atfen şunları söyledi. Türkler hamile Bulgar kadınlarının bebeklerinin, kız ya da erkek olup olmadığı konusunda iddiaya girerlermiş. Hamile kadınların karınlarını yarıp sonucun ne olduğuna bakarlarmış. Özellikle kitapla ilgili aklımda Türkler ve Osmanlı ile ilgili barbar, başıbozuk şeklindeki ifadeler kalmış.

Bulgaristan'da okuduğunuz sınıfta Bulgar öğrenciler var mıydı? Varsa bu öğrencilerin tarih derslerinin islenmesi sonrası size karşı farklı yaklaşımlarını hissettiniz mi? Açıklayınız.

Sınıfımızda, çoğunluk Bulgar kökenliydi. Türk öğrenci olarak çok azdık. Bazı Bulgar öğrenciler ders sırasında Türkler ve Osmanlı ile ilgili ifadeler ve konular geçtikçe Türkler aleyhine tepki veriyorlardı. Benim Türk olduğumu biliyorlardı. Her hangi bir sürtüşmede veya atışmada Bulgar öğrencilerin bana fes ya da kesik şeklinde sözler sarf ettikleri çok olmuştur. Yani adım Bulgar adı olsa da Bulgarca konuşsam da aşağılandığım, dışlandığım çok olmuştur. Bulgarlardan farklılığım sık sık hissettirilmişti.

Tarih dersleri islenirken kendinizi ruhsal açıdan rahatsız hissettiniz mi? Açıklayınız.

Tarih dersleri islenirken kendimi iyi hissetmiyordum. Özellikle Osmanlı ve Türkler ile ilgili kötü ifadeler kendimi aşağılanmış hissetmeme yol açmıştır. Derslerde Bulgaristan'da Türk olmadığı söyleniyordu. Öğretmenimiz sürekli olarak Türklerin Bulgar soyundan olduklarını, Osmanlı Devleti zamanında zorla Türkleştirilmiş Bulgarlar olduklarını söylüyordu.

Bulgaristan yönetiminin ve Bulgar halkının Türklerle yönelik tutumları ile ilgili bilgiler verebilir misiniz? Unutamadığınız bir anınız ya da duyumunuz var mı? Açıklayınız.

Bulgar halkının Türklerle yönelik tutumlarıyla ilgili detaylı değerlendirmeler yapamam çünkü 10-12 yaşları arasında bana yansıyan önemli sorunlar olmuyordu. Fakat ailemin isim değişikliği sonrası çok üzüldüklerini biliyorum. Komsularımızın çocuklarının sünnet edildiği sır gibi sakladıklarını ailemin de bana tembihlerde bulduklarını hatırlıyorum.

3.4.1966 Doğumlu Görüşmeci (1981-1982 Yılları 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı)

1980 sürecinde okuduğunuz Bulgar tarih kitapları ile ilgili belleğinizde yer eden önemli bir bilgi ya da resim var mı? Varsa nedir? Neden? Açıklayınız.

Dokuzuncu sınıf tarih ders kitabındaki bilgiler aradan yıllar geçmesine rağmen hâlâ belleğimde canlıdır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi dayımın tarih öğretmeni olmasıdır. Özellikle ders sırasında beni rahatsız eden ifadeleri her fırsatta dayımla tartışmaya gayret ediyordum. Dayım Türkçe öğretim görmüş bir öğretmendi. Osmanlı tarihini çok iyi biliyordu. Bu yüzden kitaplarda yer alan bilgilerin tamamen yanlış olduklarını tek taraflı ve maksatlı yazıldıklarını söylemekteydi. Yine de kitaptaki bilgiler her zaman bana rahatsızlık veriyordu. Fakat bir türlü öğretmenimize itiraz etme ve dayımın söylediklerini aktarma cesareti bulamadım.

Bulgaristan'da okuduğunuz sınıfta Bulgar öğrenciler var mıydı? Varsa bu öğrencilerin tarih derslerinin islenmesi sonrası size karşı farklı yaklaşımlarını hissettiniz mi? Açıklayınız.

Sınıfımızda Bulgar öğrenciler vardı. Fakat tarih dersi sırasında ve sonrasında olumsuz bir tutum gözlemedim. Bu süreçte isimlerimiz değişmediği için Türk olduğumuz açıkça belliydi. Her hangi bir sürtüşmeye girmeme düşüncesi de bunda etkili olmuş olabilir. Tarih dersine karşı hep ön yargılı yaklaşmıştım. Bunda en önemli neden Türklerle ilgili kitaplarda yazılanlardı.

Tarih dersleri islenirken kendinizi ruhsal açıdan rahatsız hissettiniz mi? Açıklayınız.

Bu dersin bitmesi için dua ettiğim zamanlar olmuştur. Bazen o kadar daralıyordum ki kus olup ta pencereden uçup gidebilsem diye düşündüğüm anlar olmuştur.

Bulgaristan yönetiminin ve Bulgar halkının Türklerle yönelik tutumları ile ilgili bilgiler verebilir misiniz? Unutamadığınız bir anınız ya da duyumunuz var mı? Açıklayınız.

İsim değiştirme döneminde çok sıkıntılar yasadım. Asla Bulgaristan yönetiminin bana vermek istedikleri ismi benimsemedim. Hıristiyanlık dininden gelen ve bana verilmek istenen adı sıradan bir kelimedenden öteye bir şey olarak algılamadım. Bu kelime bana her zaman uzak kalmıştır. Bu adı duyduğumda sürekli bir Bulgar arkadaşımın yüzü aklıma gelmekteydi. Bulgar yönetimiyle ilgili unutmadığım bir olay askerlik sonrası yaşadığım şehre döndüğümde otogarda bir arkadaşımınla karşılaştım. O heyecanla Türkçe konuştum ve hemen yanıma gelen sivil polis bana bağırarak para cezası yazdı. O cezayı asla unutmadım. Ayrıca Türk kadınlarının ferace ve şalvarla şehirlerde dolaşmaları yasaklanmıştı. Köylerde de yasaktı

ama şikâyet olmadıkça müdahale edilmiyordu. Şehre inen Türk kadınlarının etek giymeleri mecburdu. Komsumuz şalvarla şehre inince dizlerinin altından şalvarının paçaları kesilmiş. Kadın ağlayarak köye dönmüş. Bu olay annemi de çok etkilemiştir. Annem bunu hala ağlayarak anlatmaktadır. Annem şehre inmemeye yemin etmişti.

3.5.1974 Doğumlu Görüşmeci (1985–1986 Yılları 5. Sınıf Tarih Ders Kitabı, 1989–1990 Yılları 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı)

1980 sürecinde okuduğunuz Bulgar tarih kitapları ile ilgili belleğinizde yer eden önemli bir bilgi ya da resim var mı? Varsa nedir? Neden? Açıklayınız.

Besinci sınıf kitaplarıyla önemli bilgi hatırlamıyorum. Fakat dokuzuncu sınıfla ilgili bilgiler hatırlıyorum. Çünkü bu dönemde Türkiye ye zorunlu göç başlamıştı ve Todor Jivkov rejimi sarsılırken kamuoyu da sesini çıkarmaya başlamıştı. Kitaplardaki resimler beni çok ürkütmüştür. Bu resimlerin nasıl çizildiğine hayret etmişimdir. Bu kitaplardaki ifadelerin Türk düşmanlığından başka bir şey yaratmadığını düşünüyorum. Öğretmenimiz Türk'tü bundan dolayı tarih derslerinde Türkler ile ilgili olumsuz kısımları hiç islemedik. Fakat resimler sürekli gözümü tırmalıyordu.

Bulgaristan'da okuduğunuz sınıfta Bulgar öğrenciler var mıydı? Varsa bu öğrencilerin tarih derslerinin islenmesi sonrası size karşı farklı yaklaşımlarını hissettiniz mi? Açıklayınız.

Sınıfımız tamamen Türk öğrencilerden oluşuyordu. Bundan dolayı okul yıllarımda pek Bulgar arkadaşım olmadı.

Tarih dersleri islenirken kendinizi ruhsal açıdan rahatsız hissettiniz mi? Açıklayınız.

Tarih derslerinde bol bol sohbet ediyorduk. Öğretmenimiz çok sıcak bir insandı. Çoğu zaman Türkçe bile konuşuyorduk. Yasak olmasına rağmen herhangi bir kötü durumla karşılaşmadık. Öğretmenimiz Vasil Levski konusunda kitaptaki bilgilerden çok farklı bir açıklama yapmıştı. Vasil Levski'yi Osmanlı zabitlerine bir Bulgar papaz şikâyet etmiş. Kendisini bir Türk evinde gizliyor ve çocuklarının odasını veriyor. Vasil Levski tutuklanınca mahkemeye iki zabıt tarafından götürülüyor. Yol boyunca defalarca Bulgarlarca kurtarılabilecekken Bulgarlarca pek desteklenmediği için kurtarılmamış.

Bulgaristan yönetiminin ve Bulgar halkının Türklere yönelik tutumları ile ilgili bilgiler verebilir misiniz? Unutamadığınız bir anınız ya da duyumunuz var mı? Açıklayınız.

Bulgar yönetimi isim değişikliği sonrası bize yönelik sistemli baskılar uyguladı. Bir akrabamın Belene Kampına götürülmesini asla unutamayacağım. Mühendis olan bu akrabamız bizim ailemiz için çok önemli bir semboldü. Türklerin okuyabileceklerini ve çok önemli üniversitelere gidebileceklerini gösteriyordu. Fakat Türk olduğu için isim değişikliğine karşı çıktığı için tutuklanıp Belene Kampına gönderilmişti. Babam bunun Türklerin bilinçlenmesinin önlenmesi için yapıldığını söylemekteydi.

3.6.1969 Doğumlu Görüşmeci (1984–1985 Yılları 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı)

1980 sürecinde okuduğunuz Bulgar tarih kitapları ile ilgili belleğinizde yer eden önemli bir bilgi ya da resim var mı? Varsa nedir? Neden? Açıklayınız.

Tarih dersiyle ilgili fazla bilgi hatırlamıyorum. Kitaplarda beni rahatsız edici bazı ifadeler vardı ama bence o kadar önemli değildi.

Bulgaristan'da okuduğunuz sınıfta Bulgar öğrenciler var mıydı? Varsa bu öğrencilerin tarih derslerinin islenmesi sonrası size karşı farklı yaklaşımlarını hissettiniz mi? Açıklayınız.

Sınıfımın hemen hemen tamamı Bulgar öğrencilerden oluşuyordu. Bulgar öğrencilerden olumsuz bir tepki almadım. Bu zamanda zaten isimlerimizde değişmişti. Derslerde ya da sonrasında Bulgar arkadaşlarımdan Türkler ile ilgili olumsuz ifadeler duymadım. Öğretmenim de çok içten ve cana yakın davranıyordu.

Tarih dersleri islenirken kendinizi ruhsal açıdan rahatsız hissettiniz mi? Açıklayınız.

Dersteki bazı ifadeler, resimler bir Türk olarak beni rahatsız ediyordu fakat benim üzerimde yıkıcı bir etkisi olmadı. Bunların tek yanlı, önyargılı olduklarını anlayabiliyordum. Bu anlamda üzerinde durmadım.

Bulgaristan yönetiminin ve Bulgar halkının Türklere yönelik tutumları ile ilgili bilgiler verebilir misiniz? Unutmadığınız bir anınız ya da duyumunuz var mı? Açıklayınız.

O yıllardaki olumsuzlukları hatırlamak istemiyorum. Şimdiki Bulgar yönetiminin tutumları çok yapıcı ve olumlu gözüküyor. Bende şimdiki süreçle ilgilenmek istiyorum.

3.7.1975 Doğumlu Görüşmeci (1986–1987 Yılları 5. Sınıf Tarih Ders Kitabı)

1980 sürecinde okuduğunuz Bulgar tarih kitapları ile ilgili belleğinizde yer eden önemli bir bilgi ya da resim var mı? Varsa nedir? Neden? Açıklayınız.

Tarih dersiyle ilgili bazı bilgiler hatırlıyorum. Bu bilgileri hatırlamamın nedeni ise babamdır. Yasadığımız şehrin nerdeyse tamamı Bulgar kökenliydi. Sokakta, okulda, çarsıda sürekli Bulgarca konuşuyorduk. Evde ise çoğunlukla Türkçe konuşuyorduk. Okul çağında Türk arkadaşım hemen hemen hiç olmadı. Bundan dolayı babam evde Türkçeye çok önem veriyordu. Özellikle 5. sınıf tarih kitaplarındaki ifadeler, konular ve resimlerle ilgili babam sürekli olarak bana açıklamalarda bulunuyordu. Kitaptaki Türkler ile ilgili bilgilerin çoğunun yanlış olduğunu, Osmanlı Devleti'nin adil bir devlet olduğunu defalarca anlatmıştır. Fakat söylediklerini bir başkasına asla anlatmamamı, kimseyle tartışmamamı da sürekli tembihlemiştir.

Bulgaristan'da okuduğunuz sınıfta Bulgar öğrenciler var mıydı? Varsa bu öğrencilerin tarih derslerinin islenmesi sonrası size karşı farklı yaklaşımlarını hissettiniz mi? Açıklayınız.

Sınıfımın tamamı Bulgar öğrencilerden oluşuyordu. Tarih derslerinde Bulgar arkadaşlarımdan olumsuz bir tutumlarını görmedim.

Tarih dersleri islenirken kendinizi ruhsal açıdan rahatsız hissettiniz mi? Açıklayınız.

Tarih dersi islenirken Türkler ve Osmanlı ile ilgili olumsuz ifadeler geçerken öğretmenimin sürekli bana baktığı izlenimine kapılmışımdır. Bana karşı herhangi bir olumsuz yaklaşımı olmamasına rağmen ben bakışların altında ezildiğimi hissediyordum. Zor olan kitaptaki bilgilere ses çıkaramıyor olmamdı.

Bulgaristan yönetiminin ve Bulgar halkının Türklere yönelik tutumları ile ilgili bilgiler verebilir misiniz? Unutmadığınız bir anınız ya da duyumunuz var mı? Açıklayınız.

Ben 3. sınıftayken Bulgar yönetimi isimlerimizi değiştirmişti. Adımın değiştirilmesi bana çok komik gelmişti. Fakat insan kendini çift kişilikli hissediyordu. Aile içinde farklı bir isim okulda farklı bir isim kullanmamız çok tuhaftı. Buna alışmakta zorlanmışım.

3.8.1968 Doğumlu Görüşmeci (1983–1984 Yılları 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı)

1980 sürecinde okuduğunuz Bulgar tarih kitapları ile ilgili belleğinizde yer eden önemli bir bilgi ya da resim var mı? Varsa nedir? Neden? Açıklayınız.

Ders kitabı ile ilgili olarak resimleri ve ifadeleri iyi hatırlıyorum. Özellikle Osmanlı ve Türkler ile ilgili ifadeler bende sürekli rahatsızlık yaratmaktaydı. Tarih öğretmenimiz Türkler ve Osmanlılar ile ilgili aşağılayıcı ifadeleri geçiştirmekteydi. Konuları yüzeysel anlatmaktaydı. Yine de özellikle resimlerle Bulgar yönetiminin bende tamir edilemez bir yıkım gerçekleştirdiğini söyleyebilirim. İsimlerimiz henüz değişmediğinden aşırı bir baskı yoktu üzerimizde. Kitaptaki bilgilerin önyargılı ve Türkleri aşağılayıcı olduğunu öğretmene sürekli söylemişimdir. Beni en çok inciten gösterilen filmler olmuştur. Bulgarların ilk krallık dönemini anlatan Han Asparuh filmlerini iyi hatırlıyorum. Ayrıca Sark Ekspresini de izledim. Hatta dersle hiçbir ilgisi olamamasına rağmen izlememiz mecbur tutulmuştu. Tarih dersini pekiştirmek amaçlı hazırlanan filmler tamamen propaganda amaçlıydı. Türklerin isimlerinin değiştirilmesi öncesi bu filmlerin gösterimi çok sıklaşmıştı ve bizlerin de izlemesi mecbur tutuluyordu. Özellikle 1870’li yılları içeren filmlerde Türkler çok aşağılanmaktaydı. Filmlerde Bulgarlar masum, savunmasız ve mazlum gösterilirken Osmanlı yöneticileri ve askerleri şiddet yanlısı, zalim, kan dökücü gösterilmekteydi.

Bulgaristan’da okuduğunuz sınıfta Bulgar öğrenciler var mıydı? Varsa bu öğrencilerin tarih derslerinin islenmesi sonrası size karşı farklı yaklaşımlarını hissettiniz mi? Açıklayınız.

Okuduğumuz sınıf tamamen Türk öğrencilerin bulunduğu bir sınıftı.

Tarih dersleri islenirken kendinizi ruhsal açıdan rahatsız hissettiniz mi? Açıklayınız.

Tarih dersi islenirken kendimi rahat hissetmiyordum. Derse karşı ön yargılıydım. Bütün algılamalarımı kapatmış gibiydim. Özellikle Türk-Osmanlı tarihi ile ilgili Türkiye’de basılmış bir kitaptan bilgiler edinmişim. Ayrıca ağabeyim o yıllarda üniversitedeydi. Aydın bir insandı. Osmanlı tarihi ile ilgili gerçek bilgileri bana aktarmıştır. Dolayısıyla derste çok rahat farklı tarihi yaklaşımları ifade edebiliyordum. Tarih öğretmenimiz Bulgar’dı. Benim Türk tarihi ile ilgili söylediklerime çok şaşırıyordu. Öğretmenimizle çok yakındık. Hatta bana kasabamıza çekinerek, korkarak geldiğini söyledi. Çünkü geldiği yerde bizim kasabamızla ilgili karalayıcı yakıştırmalarda bulunmuşlar. Öğretmen bizleri tanıyınca bunların büyük bir safsata ve önyargı olduklarını anladığını söyledi.

Bulgaristan yönetiminin ve Bulgar halkının Türklere yönelik tutumları ile ilgili bilgiler verebilir misiniz? Unutmadığınız bir anınız ya da duyumunuz var mı? Açıklayınız.

Todor Jivkov yönetimi pek çok aydın Türk’ü Belene Kampına sürdü. İsim değişikliğinde tanklarla insanlarımızı ezdiler, masum sivil Türklerin kanını akıttılar. Su anki demokratik açılım da bile Ataka Partisi, Türklere yönelik nefretini hala kusmakta. Türklerin 500 yıllık yönetiminde ise asla nefret tohumları ekilmemiştir. Bulgar halkının çoğu da Türkleri sevmektedir. Fakat yine de Türklere acı çektiren Bulgarlar da oldu.

3.9.1971 Doğumlu Görüşmeci (1982–1983 Yılları 5. Sınıf Tarih Ders Kitabı, 1986–1987 Yılları 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı)

1980 sürecinde okuduğunuz Bulgar tarih kitapları ile ilgili belleğinizde yer eden önemli bir bilgi ya da resim var mı? Varsa nedir? Neden? Açıklayınız.

Besinci sınıf tarih ders kitaplarıyla ilgili hatırladığım bilgiler çok çok az. Fakat dokuzuncu sınıf kitaplarını ve ifadelerini hatırlıyorum. Özellikle kitaplardaki resimler dikkatimi çekmiştir. Resimlerin ön yargılı olduğunu biliyorum. Kasıtlı çizildiklerini ve kitaba konulduğunu biliyorum ama yine de etkilenmekteydim. 14–15 yaşlarında bir genç olarak bazı şeylerin farkındaydım. Öğretmenimiz derse karşı ilgi çekmeye çalışıyordu. Kitaptaki Türkler ile ilgili olumsuz ifadeleri geçiştiriyordu. Bu anlatımların üzerinde fazla durmuyordu. Fakat yine de bir Türk olarak kitapların olumsuz anlatımlarından, kelimelerinden etkileniyordum.

Bulgaristan'da okuduğunuz sınıfta Bulgar öğrenciler var mıydı? Varsa bu öğrencilerin tarih derslerinin islenmesi sonrası size karşı farklı yaklaşımlarını hissettiniz mi? Açıklayınız.

Sınıfımızda Bulgar öğrenci sayısı çok azdı. Türkler çoğunlukta idi. Bulgar kökenli öğrencilerin ders sonrasında olumsuz yaklaşımlarını hatırlamıyorum. Onlar bizim Türk kökenli olduğumuzu zaten biliyorlardı. Sınıf içinde tarih dersinde herhangi bir çatışma yaşamadık.

Tarih dersleri islenirken kendinizi ruhsal açıdan rahatsız hissettiniz mi? Açıklayınız.

Tarih derslerini seviyordum. Türkler ve Osmanlı ile ilgili anlatımlar hoşuma gitmese de ders en sevdiğim dersti. Geçmiş olayları büyük bir ilgi ile okumuşumdur.

Bulgaristan yönetiminin ve Bulgar halkının Türklere yönelik tutumları ile ilgili bilgiler verebilir misiniz? Unutamadığınız bir anınız ya da duyduğunuz var mı? Açıklayınız.

Bulgaristan yönetiminin Türklere karşı yaklaşımı kabul edilebilir değildi. Kabul edilmediği için zaten zorunlu göç gerçekleşti. Ben ve ailem de zorunlu olarak Türkiye'ye göç ettik. Todor Jivkov yönetiminin isimlerimizi zorla değiştirmesi affedilemez bir hataydı. Bu tutum insanlıkla asla bağdaşmamaktadır. Pek çok Bulgar arkadaşım olmuştur. Onlarla hiçbir problemim olmadı.

3.10.1971 Doğumlu Görüşmeci (1982–1983 Yıllar 5. Sınıf Tarih Ders Kitabı, 1986–1987 Yılları 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı)

1980 sürecinde okuduğunuz Bulgar tarih kitapları ile ilgili belleğinizde yer eden önemli bir bilgi ya da resim var mı? Varsa nedir? Neden? Açıklayınız.

Besinci sınıf tarih kitaplarıyla ilgili ayrıntılı bilgi hatırlamıyorum. Ama kitaptaki resimlerden çok etkilendiğimi hatırlıyorum. Özellikle Osmanlı ve Türk askeri deyince mavi ceket ve kırmızı püsküllü fes hatırlıyorum. Ayrıca eğri hançerleri asla unutamiyorum. Özellikle öğretmenimiz bizleri eski Bulgar Krallığı ve Bulgarların Osmanlı Devleti'nden bağımsızlıklarını kazanmalarını anlatan filmlere götürüyordu. Bu filmlerde sürekli Osmanlı askerlerinin Bulgar köylülerini öldürdükleri gösteriliyordu. Hele bir sahneyi asla unutmam bu sahnede evler yıkılmıştı. Bir arabanın basında ölmüş yaşlı Bulgar köylüsü vardı. Sırtında eğri Türk bıçağı beni çok etkilemişti. Dokuzuncu sınıfta artık her şeyi anlayabiliyordum ama artık Bulgar ismine sahiptim. Sınıfta tarih dersi islenirken ben içimden sürekli şarkı söylüyordum. Dersin bir an önce bitmesini istiyordum. Özellikle ders kitabındaki anlatımları ablamla tartışıyordum. Ablam bunların gerçeği yansıtmadığını söylüyordu. Derste sürekli bacaklarımı oynattığımı hatırlıyorum. O kadar sıkılıyordum ki bacaklarımı oynatmak bende bir tik haline gelmişti. Öğretmenin de bacaklarımı oynatırken çıkan sestten rahatsız olduğunu

biliyordum. Hatta bir kere bundan dolayı beni dersten attı. Öğretmenimiz Bulgaristan'da aslında hiç Türk ve Müslüman olmadığını söylerdi. Hatta Osmanlı'nın bazı Bulgarları Müslümanlaştırdığını belirtirdi.

Bulgaristan'da okuduğunuz sınıfta Bulgar öğrenciler var mıydı? Varsa bu öğrencilerin tarih derslerinin islenmesi sonrası size karşı farklı yaklaşımlarını hissettiniz mi? Açıklayınız.

Sınıfımız karışıkta ama Bulgar öğrenciler daha çoktu. Zaten biz Türk öğrenciler birbirimizin Türk olduğunu biliyorduk ama Bulgar'mışız gibi davranıyorduk. Bulgar çocukları da kimlerin Türk kökenli olduklarını biliyorlardı. Tarih dersi sonrasında önemli bir tepki hatırlamıyorum. Fakat zaten ben Bulgar çocukları ile arkadaşlık kurmuyordum. Okuldaki öğrenciler genel olarak Türk-Bulgar diye bölünüyordu. Garip olan adlarımız Bulgar adıydı ve Türkçe konuşmadığımız halde kimin Türk kimin Bulgar olduğunu herkesin bilmesiydi. Hatırladığım bir anım var. Beden Eğitimi dersinde bir Bulgar öğrenciyi düşürdüm. O da bana "Kesik" demişti. "Kesik" sünnetli demekti. Bulgar öğrenci bana hakaret etmek, beni aşağılamak için o tabiri kullanmıştı.

Tarih dersleri islenirken kendinizi ruhsal açıdan rahatsız hissettiniz mi? Açıklayınız.

Tarih dersleri islenirken kendimi kötü hissediyordum. Bir kitapta sizin atalarınız, dedeleriniz karalanırken siz kendinizi nasıl hissedersiniz? Ama beni en çok etkileyen tepkisiz kalmak zorunda oluşumdu. Çünkü bırakın Osmanlı'ya, Türklere sahip çıkmayı Türkçe bile konuşamıyorduk.

Bulgaristan yönetiminin ve Bulgar halkının Türklere yönelik tutumları ile ilgili bilgiler verebilir misiniz? Unutamadığınız bir anınız ya da duyumunuz var mı? Açıklayınız.

Bulgar yönetiminin Türklere yönelik tutumları acı, üzüntü, nefret ve öfke getirmiştir. Türklere yapılan baskılar devlet geleneğine yakışmayan tarzdadır. Biz Türkler yok sayıldık. Türklerin dilleri, dinleri, gelenekleri inkâr edildi. Bu kabul edilemez bir devlet zorbalığıdır. Bulgar halkının genel olarak aşağılayıcı bir tavrını görmedim.

4.SONUÇ

Çalışmanın genelinden de anlaşıldığı üzere Bulgaristan'da 1980-1990 yılları arasında kullanılan Georgieva, Radeva ve Doinov tarafından hazırlanan 5.sınıf tarih ders kitabı ile Güzelev, Georgiev ve Kosev tarafından hazırlanan 9.sınıf tarih ders kitaplarında Türklere alakalı geçen ifade ve yaklaşımların objektif bir değerlendirmeye bile tabi tutulmasına gerek kalmayacak şekilde yanlı ve Türklere karalayıcı bir dille yazıldığı apaçık bir şekilde ortadadır. O dönemlerde yaşanan olayların bu denli kışkırtıcı bir dille anlatılması ve gelecek nesillerin beyinlerinin bu tarz kindar ifadelerle boyanmaya çalışılması şüphesiz ki bir "Türk düşmanlığı" oluşturma gayretinden başka bir şey yapmak değildir.

5.KAYNAKÇA

- EMİNOV, A. (2002), *Bulgaristan'daki Türkler*, Türkler Ansiklopedisi, Cilt 20: 379–382
- GEORGİEVA, S., RADEVA, M. Ve DOİNOV, S. (1985), *Bulgaristan 5. Sınıf Tarih Ders Kitabı*, Halk Kültürü Devlet Basımevi: Sofya
- GÜZELEV, T. V., GEORGİEV, G. D. Ve KOSEV, K. D. (1981), *Bulgaristan 9.Sınıf Tarih Ders Kitabı*, Balkan Devlet Basımevi: Sofya
- KAHRAMAN, N. (1996), *Bulgar Tarih Eserlerinde Türk Tarihine Bakış*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü: İstanbul
- ÖNEN, T. (1992), *Bulgaristan Türkleri (1984–1992)*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara
- TODOROVA, M. (1995), *Tarih Eğitimi ve Tarihte Öteki Sorunu, 2. Uluslararası Tarih Kongresi Tebliğler, Bulgar Tarih Yazıcılığında Osmanlı Dönemi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları: İstanbul
- ŞİMŞİR, B.N. (1986), *Bulgaristan Türkleri*, Bilgi Yayınevi: İstanbul